

**PREPORUKE
KOMITETA
ZA PRAVA DJETETA
UN-a**

Podgorica, 2018. godine

Preporuke komiteta za prava djeteta UN-a

Jun 2018. godine

Izdavač

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Za izdavača

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore – Šučko Baković

Prevod preporuka

Educo Centar d.o.o.

Priprema za štampu i Dizajn

Saša Čubranović

Štampa

Štamparija 3M Makarije d.o.o.

Tiraž

1000 primjeraka

Institucija Zastitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Ul. Svetlane Kane Radevic br.3
81000 Podgorica, Crna Gora
Tel/Fax: +382 20 241 642
E-mail: ombudsman@t-com.me
Web: www.ombudsman.co.me

SADRŽAJ

UVOD	5
Zaključna zapažanja o kombinovanom drugom i trećem periodičnom izvještaju Crne Gore	7
I. Uvod.....	7
II. Prateće mjere i napredak postignut od strane države potpisnice	7
III. Glavne oblasti za zabrinutost i preporuke.....	8
A. Opšte mjere implementacije (članovi 4, 42 i 44, stav 6 Konvencije)	8
B. Definicija djeteta (član 1)	13
C. Opšti principi (članovi 2, 3, 6 i 12).....	13
D. Građanska prava i slobode (članovi 7, 8 i 13-17).....	16
E. Nasilje nad djecom (članovi 19, 24(3), 28(2), 34, 37(a) i 39)	17
F. Porodično okruženje i alternativno zbrinjavanje (članovi 5, 9-11, 18 (stavovi 1 i 2), 20-21, 25 i 27 (stav 4))	21
G. Invaliditet, osnovna zdravstvena i socijalna zaštita (član 6, 18 (stav 3), 23, 24, 26, 27 (stavovi 1-3) i 33).....	23
H. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti (članovi 28, 29, 30 i 31)	28
I. Posebne mjere zaštite (članovi 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (b)-(d), 38, 39 i 40)	29
K. Ratifikacija međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava.....	34
L. Saradnja sa regionalnim tijelima	34
V Implementacija i izvještavanje	34
A. Praćenje i širenje informacija (diseminacija)	34
B. Nacionalni mehanizam za izvještavanje i praćenje	35
C. Sljedeći izveštaj	35
Konvencija o pravima djeteta	37
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima	64
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji.....	72
Fakultativni protokol o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima djeteta	84

UVOD

Komitet za prava djeteta UN je, u skladu sa članom 44 Konvencije o pravima djeteta, nakon razmatranja Inicijalnog izvještaja o njenoj primjeni, u oktobru 2010. godine, usvojio zaključne opservacije i dao preporuke za unapređenje poštovanja Konvencijom garantovanih prava djece u Crnoj Gori. Takođe, Komitet je pozvao Crnu Goru da dostavi kombinovani drugi i treći periodični izvještaj do 1.oktobra 2015. godine.

Nakon razmatranja kombinovanog drugog i trećeg periodičnog izvještaja Crne Gore, kao i izvještaja Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, NVO sektora i UNICEF-a, Komitet za prava djeteta je u jnu 2018. godine usvojio zaključna zapažanja i dao preporuke Crnoj Gori za buduća postupanja.

Zadatak svih nas je da preduzmemo mjere i radnje na implementaciji preporuka u priodu od pet godina. Naime, Komitet je pozvao Crnu Goru da četvrti periodični izvještaj dostavi do 23. novembra 2023. godine.

PROŠIRENA NELEKTORISANA VERZIJA

Distribucija: Opšta
1. juna 2018. godine

Tekst originala: na engleskom
jeziku

Komitet za prava djeteta

**Zaključna zapažanja o kombinovanom drugom i
trećem periodičnom izvještaju Crne Gore¹**

I. Uvod

1. Komitet je razmotrio kombinovani drugi i treći periodični izvještaj Crne Gore (CRC/C/MNE/2-3) na svom 2291. i 2292. sastanku (vidjeti CRC/C/SR.2291 i 2292), koji su održani 18. maja 2018. godine, a usvojio je zaključna zapažanja na svom 2310. sastanku, održanom 1. juna 2018. godine.
2. Komitet pozdravlja podnošenje kombinovanog drugog i trećeg periodičnog izvještaja države potpisnice, kao i pisanih odgovora na listu pitanja (CRC/C/MNE/Q/2-3/Add.1), što je omogućilo bolje razumijevanje situacije dječjih prava u državi potpisnici. Komitet cijeni konstruktivni dijalog vođen sa multisektorskom delegacijom države potpisnice.

**II. Prateće mjere i napredak postignut od strane države
potpisnice**

3. Komitet pozdravlja napredak koji je država potpisnica postigla u raznim oblastima, uključujući i ratifikaciju Fakultativnog protokola o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima djeteta iz 2013. godine. Komitet

---

¹ Usvojeno od strane Komiteta na njegovoj 78. sjednici (14. maj-1. Jun 2018. godine)

takođe sa uvažavanjem konstatuje zakonodavne, institucionalne i političke mjere koje su usvojene radi sprovođenja Konvencije, uključujući i reviziju Porodičnog zakona i reforme sistema socijalne i dječje zaštite.

III. Glavne oblasti za zabrinutost i preporuke

A. Opšte mjere implementacije (članovi 4, 42 i 44, stav 6 Konvencije)

Prethodne preporuke Komiteta

- 4. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme sve neophodne mjere za sprovođenje njegovih prethodnih preporuka iz 2010. godine (CRC/C/MNE/CO/1), koje nisu sprovedene ili nisu sprovedene u potpunosti, a posebno one koje se odnose na koordinaciju (stav 8), dodjeljivanje resursa (stav 14) i djece u uličnim situacijama „djecu ulice“ (stav 66).**

Zakonodavstvo

- 5. Komitet pozdravlja posvećenost države potpisnice da uskladi svoje zakonodavstvo sa Konvencijom, kao što je usvajanje Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u 2013. godini i izmjene i dopune Porodičnog zakona Crne Gore u 2016. godini. Međutim, ona je zabrinuta zbog odsustva sveobuhvatnog dječjeg zakona i nedovoljnih mjera kako bi se osiguralo efikasno sprovođenje zakona koji se odnose na prava djece, uključujući i alokaciju dovoljnih sredstava i redovnu procjenu relevantnih podzakonskih akata.**
- 6. Komitet preporučuje da država potpisnica:**
  - (a) donese sveobuhvatni dječji zakon i uvede postupak procjene uticaja na prava djeteta za sve nove zakonske regulative usvojene na nacionalnom nivou;**
  - (b) izvrši alokaciju dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za efikasno sprovođenje**

**postojećih zakonodavnih mjera, uključujući i
Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti.**

Sveobuhvatna politika i strategija

7. **Komiteta sa uvažavanjem konstatuje da je Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017 razvijen u konsultaciji sa organizacijama civilnog društva i djecom i da je pokrio mnogo širi opseg područja u skladu sa Konvencijom od prethodnog plana. Međutim, zabrinut je zbog ograničenog uticaja Nacionalnog plana zbog nedovoljnih ljudskih i finansijskih resursa.**
8. **Komiteet preporučuje da država potpisnica:**
  - (a) **Osigura da novi Nacionalni plan akcije za djecu obuhvati sve oblasti koje pokriva Konvencija i služi kao osnova za efikasno budžetiranje i praćenje odnosnih politika;**
  - (b) **Izvrši alokaciju dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za implementaciju novog plana;**
  - (c) **Uspostavi mehanizam za redovno praćenje njegove implementacije.**

Koordinacija

9. **Ozbiljno zabrinut što je ponovo osnivanje Savjeta za prava djeteta 2013. godine, pod pokroviteljstvom Ministarstva rada i socijalnog staranja dalje ograničilo njegovo ovlašćenje da koordiniše različita ministarstava u primjeni Konvencije, Komiteet podsjeća na prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 8) i urgira da država potpisnica:**
  - (a) **jača ulogu Savjeta kao glavnog institucionalnog koordinacionog mehanizma na međuministarskom nivou;**
  - (b) **obezbijedi Savjetu jasan mandat i dovoljno ovlašćenja za koordinaciju svih aktivnosti koje se odnose na implementaciju Konvencije na međusektorskom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou;**

- (c) obezbijedi Savjetu neophodne ljudske, tehničke i finansijske resurse za efikasno funkcionisanje.

Alokacija resursa (preusmjeravanje resursa)

10. Komitet sa žaljenjem konstatuje da su i dalje ograničene informacije o alokaciji sredstava za djecu.

11. Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 14) i urgira da država potpisnica, u skladu sa svojim opštim komentarem br. 19 (2016) o javnom budžetiranju za ostvarivanje dječijih prava:

- (a) uspostavi proces određivanja budžeta koji obuhvata prava djece i definiše jasna izdvajanja za djecu u relevantnim sektorima i organima, uključujući specifične pokazatelje i sisteme evidencije, praćenja, i procjenu adekvatnosti, efikasnosti i jednakosti raspodjele sredstava izdvojenih za implementaciju Konvencije;
- (b) garantuje dovoljno budžetskih izdvajanja u svim oblastima, posebno u vezi sa zdravljem, obrazovanjem i zaštitom djece, i definišu budžetske linije za djecu u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, uključujući djecu Roma, Aškalija i Egipćana i djecu sa smetnjama u razvoju;
- (c) preduzme mjere za borbu protiv korupcije i jačanje institucionalnih kapaciteta za efikasno otkrivanje, istraživanje i krivično gonjenje korupcije, uključujući i jačanje sistema upravljanja javnim finansijama kako bi se izbjeglo preusmjeravanje sredstava opredeljenih za implementaciju Konvencije.

Prikupljanje podataka

12. Komitet sa uvažavanjem konstatuje prikupljanje podataka o nekoliko oblasti Konvencije, uključujući socijalnu zaštitu, zdravstvo i obrazovanje. I pored toga zabrinut je zbog slabosti u sistemima za upravljanje informacijama različitih vladinih institucija, koji ne dozvoljavaju analizu,

korišćenje i razmjenu postojećih podataka radi informisanja politika i programa.

13. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) pojača svoje napore da se informacioni sistemi nadležnih ministarstava i vladinih institucija integrišu u jedan centralizovan i sveobuhvatan sistem za prikupljanje podataka, analize i diseminacije (širenje informacija);**
- (b) redovno prikuplja i analizira podatke koji pokrivaju sve oblasti Konvencije i njene opcione protokole razvrstane prema starosti, polu, invalidnosti, geografskoj lokaciji, etničkom ili nacionalnom porijeklu i društveno-ekonomskom porijeklu, kako bi se olakšala analiza stanja sve djece, posebno onih u ranjivim situacijama, a posebno u oblastima zlostavljanja djece, seksualne eksploatacije, prodaje djece i djece u uličnim situacijama "djece ulice";**
- (c) Osigura da se podaci i indikatori dijele među relevantnim ministarstvima i vladinim institucijama i koriste za sastavljanje, praćenje i evaluaciju politika, programa i projekata za efikasnu implementaciju Konvencije.**

Nezavisni monitoring

- 14. Iako Komitet konstatuje informaciju koju je država potpisnica dostavila o preduzetim mjerama za jačanje Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Komitet preporučuje da država potpisnica izmijeni i dopuni Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda kako bi eksplicitno definisao mandat zamjenika Zaštitnika prava djeteta i odjeljenja za prava djeteta, i osigura njegovu nezavisnost u pogledu njegovog finansiranja i osoblja.**

Diseminacija, podizanje svijesti i obuka

- 15. Komitet pozdravlja programe za podizanje svijesti, uključujući kampanje, i obuke koje se odnose na Konvenciju, kao i uključivanje obuke o ljudskim pravima u**

školskim nastavnim programima i planovima koje je institucija Ombudsmana načinila u tom pogledu. Međutim, zabrinut je zbog nedostatka sistematskog i održivog pristupa u implementaciji ovih programa.

16. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) ojača svoje napore da obezbijedi adekvatnu i sistematsku obuku o podizanju svijesti u vezi sa pravima djeteta za profesionalne grupe koje rade sa djecom i za djecu, kao i članove parlamenta, sudije, advokate, zdravstveno osoblje, nastavnike, direktore škola, akademike, socijalni radnike, medijske profesionalce i druge;**
- (b) jača programe podizanja svijesti zajednice, uključujući i kampanje, kako bi se osiguralo da su odredbe i principi Konvencije i njenih Opcionih protokola široko prepoznati i shvaćeni na lokalnim jezicima i osigurati da djeca, roditelji, zajednice i vjerski lideri igraju ključnu ulogu u takvim inicijativama;**
- (c) se udruži sa zajednicom i roditeljima u diskusiji o pravima djeteta, posebno o pitanjima kao što su pol, dječiji brak, dečiji rad i djeca sa smetnjama u razvoju;**
- (d) obezbijedi redovnu procjenu i ocjenu ovih programa i aktivnosti.**

Saradnja sa civilnim društvom

17. Iako primjećuju stalnu saradnju države potpisnice sa civilnim društvom i usvajanje zakona koji omogućavaju organizacijama civilnog društva da pružaju usluge socijalne i dječje zaštite djeci, Komitet izražava zabrinutost što je takva saradnja ograničena i da ove organizacije ne dobijaju neophodnu finansijsku podršku i podršku za izgradnju kapaciteta za sprovođenje aktivnosti za promociju dječijih prava.

18. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) ekspeditivno usvoji nacrt zakona o statusu nevladinih organizacija i osigura da garantuje autonomiju i nezavisnost organizacijama civilnog društva u promovisanju dječijih prava;**
- (b) ojača saradnju sa civilnim društvom, uključujući nevladine i dječje organizacije, u planiranju, implementaciji, praćenju i evaluaciji politika, planova i programa koji se odnose na Konvencije i u promociji dječijih prava;**
- (c) pruži podršku organizacijama civilnog društva neophodnu za sprovođenje njihovih aktivnosti u svim oblastima koji se odnose na unapređenje i zaštitu prava djece.**

B. Definicija djeteta (član 1)

19. Komitet pozdravlja mjere koje je država potpisnica preduzela da u svoje nacionalno zakonodavstvo uključi definiciju djeteta u skladu s Konvencijom. Bez obzira na to, zabrinut je zbog činjenice da nacionalno zakonodavstvo uključuje izuzetke koji dozvoljavaju sklapanje braka od 16 godina.

20. Komitet preporučuje da država potpisnica izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo da ukloni sve izuzetake koji dozvoljavaju brak licima koji nijesu navršila 18 godina.

C. Opšti principi (članovi 2, 3, 6 i 12)

Nedskriminacija

21. Komitet pozdravlja mjere koje je država potpisnica preduzela da zabrane sve oblike diskriminacije, uključujući i usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije u 2014. godini, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i dvije strategije koje posebno imaju za cilj inkluziju Roma i Egipćana. Takođe zapaža mjere koje su preduzete za borbu protiv prakse polno selektivnog abortusa i

informacija koje je dala država potpisnica tokom dijaloga sa Komitetom u vezi uspjeha kampanja "Neželjena" i "Željena", što je značajno poboljšalo situaciju u tom pogledu. Međutim, Komitet je i dalje zabrinut zbog još uvijek postojećih negativnih stavova i diskriminacije djece u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, posebno romskih, aškalijских i egipćanskih djevojčica i djece sa smetnjama u razvoju, kao i kontinuirane prakse polno-selektivnih abortusa.

22. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) osigura potpunu primjenu relevantnih postojećih zakona o zabrani diskriminacije, uključujući adekvatno sankcionisanje počinitelaca, pružajući djeci žrtvama diskriminacije djelotvorne i odgovarajuće pravne lijekove i dodjelu dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih sredstava za efikasno sprovođenje povezanih nacionalnih strategija uključujući Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020;**
- (b) jača kampanje javnog obrazovanja radi rješavanja negativnih socijalnih stavova prema djeci Roma, Aškalija i Egipćana, djeci sa smetnjama u razvoju i djeci izbjeglicama i djeci koja traže azil, i osigurati da imaju jednak pristup pravnoj pomoći, u cilju da se osigura svoj djeci jednak pristup na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, zapošljavanje i pristojan životni standard, u skladu sa prethodnim preporukama Komiteta (CRC/C/MNE/CO/1, stav 26);**
- (c) adresira osnovne uzroke prakse polno-selektivnog abortusa i dugoročnih implikacija na društvo, proširuje usluge planiranja porodice i jača svoje aktivnosti podizanja svijesti o štetnom uticaju izbora pola djeteta na jednaku vrijednost djevojčica i dječaka, u**

cilju potpunog eliminisanja ove prakse u državi potpisnici.

Najbolji interesi djeteta

23. Komitet sa uvažavanjem konstatuje da nekoliko zakona izričito uključuje pravo djeteta da njegovi ili njeni najbolji interesi imaju primarni značaj. Bez obzira na to, zabrinut je zbog nedostatka odgovarajućeg razumijevanja značenja koncepta najboljeg interesa djeteta i odgovornosti koje on podrazumijeva, kao i neslaganja u njegovom tumačenju, posebno među sudovima i profesionalcima koji rade sa djecom i za djecu .

24. U vezi sa Opštim komentarom br. 14 (2013) o pravu djeteta da njegovi najbolji interesi imaju primarni značaj, Komitet preporučuje da država potpisnica ojača svoje napore kako bi se osiguralo da se ovo pravo na odgovarajući način integriše i dosljedno tumači i primjenjuje u svim zakonskim, upravnim i sudskim postupcima i odlukama, kao i u svim politikama, programima i projektima koji su relevantni za djecu i imaju utica na djecu. U tom smislu, država potpisnica se podstiče da razvija procedure i kriterijume kojima se pružaju smjernice svim relevantnim licima u vlasti za određivanje najboljih interesa djeteta u svakoj oblasti i za davanje odgovarajuće težine interesima djeteta kao primarnog značaja.

Poštovanje stavova djeteta

25. Iako primjećuje da nekoliko zakona priznaje pravo djece da slobodno izražavaju svoje stavove, Komitet je zabrinut što ostvarivanje ovog prava u praksi nije garantovano, a naročito:

- (a) u postupcima porodičnog prava, djeca se ne pitaju uvijek za svoje mišljenje o pitanjima koja se tiču njih, samo djeca starija od 15 godina koja su sposobna da formiraju svoje mišljenje imaju pravo da izraze svoja mišljenja u slučajevima starateljstva, a djetetu, za koje je imenovano lice za

podršku, nije garantovano pravo da traži zamjenu tog lica za podršku;

- (b) postojeći mehanizam, poput Dječjeg parlamenta, ne olakšavaju smisleno i osnaženo učešće djeteta u pitanjima koja ih tiču;
- (c) tradicionalni stavovi i dalje otežavaju punu realizaciju prava djece da slobodno izražavaju svoja mišljenja.

26. Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 31) i preporučuje da država potpisnica:

- (a) **Izmijeni i dopuni Porodični zakon kako bi se osiguralo pravo djece koja su sposobna da formiraju svoja mišljenja da budu saslušana u svim pravnim postupcima, uključujući i imenovanje ili zamjenu lica za podršku koje je imenovano za dijete, i pruži odgovarajuću obuku za socijalnu radnike i upravne i sudske vlasti;**
- (b) **izradi alatke za standardizaciju javnih konsultacija sa djecom o razvoju nacionalne politike i osigura visok nivo inkluzivnosti i učešća djece u takvim konsultacijama;**
- (c) **sprovodi programe i aktivnosti podizanja svijesti kako bi se promovisalo konstruktivno i osnaženo učešće sve djece u porodici, zajednici i školama i u svim sudskim i upravnim procedurama koje se odnose na njih, s posebnom pažnjom na djevojčice i djecom u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, uključujući i djecu sa smetnjama u razvoju.**

D. Građanska prava i slobode (članovi 7, 8 i 13-17)

Registracija rođenja

27. Komitet pozdravlja napredak u postizanju gotovo sveobuhvatne registracije rođenih i sprječavanja apatridije (lica bez državljanstva), ali je i dalje zabrinut da

se neke grupe djece, poput djece Roma, Aškalija i Egipćana, djece napuštene nakon rođenja i djeca izbjeglice, suočavaju s poteškoćama u registraciji njihovog rođenja.

- 28. Komitet preporučuje da država potpisnica obezbijedi da sva djeca budu registrovana na rođenju, sa posebnim fokusom na djecu Roma, Aškalija i Egipćana, djecu koja su napuštena nakon rođenja i djecu rođenu izbjeglice, uključujući i rješavanje eventualnih prepreka za sprovođenje srodnih zakona.**

Sloboda misli, savjesti i vjeroispovjesti

29. Iako primjećuje da Ustav države potpisnice garantuje pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, Komitet je zabrinut zbog ograničenih informacija o preduzetim mjerama kako bi se to pravo potvrdilo djeci, posebno djeci iz manjinskih grupa.

- 30. Komitet preporučuje da država potpisnica poštuje pravo djeteta na slobodu misli, savjesti i vjeroispovinu preduzimanjem djelotvornih mjera, uključujući i zakonodavne mjere, kako bi spriječila i eliminisala sve oblike netolerancije na osnovu vjere ili vjerovanja. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica uključi informacije u svoj sledeći periodični izvještaj Komitetu o preduzetim mjerama za garantovanje slobode misli, savjesti i vjeroispovijesti sve djece.**

E. Nasilje nad djecom (članovi 19, 24(3), 28(2), 34, 37(a) i 39)

Nasilje nad djecom

31. Komitet konstatuje kao pozitivnu kriminalizaciju mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i usvajanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i srodnih nacionalnih strategija, ali je zabrinut zbog:

- (a) visoke rasprostranjenosti i tolerancije nasilja nad djecom i vrlo nizak nivo izvještavanja nadležnim organima;

- (b) opšteg nedostatka razumijevanja o tome šta predstavlja nasilje nad djecom i ograničenu sposobnost profesionalaca da identifikuju i adresiraju slučajeve;
- (c) niske stope istrage i krivičnog gonjenja, ublažene sankcije i rizik od ponovne viktimizacije u pravosudnom sistemu.

32. Pozivajući se na opšti komentar br. 13 (2011) o pravu djeteta na slobodu od svih oblika nasilja, kao i na Cilj održivog razvoja 16.2 da se iskorijene, između ostalog, svi oblici nasilja nad djecom, Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) **Izvrši alokaciju adekvatnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa zamjeniku Zaštitnika za prava djece i Odjeljenju za prava djece da im se omogući da efikasno primaju i istražuju žalbe o nasilju nad djecom i da implementiraju dugoročne programe za rješavanje osnovnih uzroka;**
- (b) **snažno i bez odlaganja istraži i krivično goni slučajeve nasilja i zlostavljanja djece, uključujući nasilje u porodici, i kazni osuđena lica sankcijama koje su srazmjerne težini krivičnog djela;**
- (c) **obezbjedi djelotvorne pravne lijekove i neophodnu podršku, posebno kadrovsku podršku kada je to neophodno, djeci žrtvama i njihovim porodicama, uključujući pomoć za oporavak i socijalnu reintegraciju;**
- (d) **razvije kampanju za podizanje svijesti javnosti kako bi se osporili preovladavajući stavovi, uključujući stigmatu, u odnosu na nasilje nad djecom i približavanje nultoj toleranciji.**

Tjelesno kažnavanje

33. Komitet pozdravlja zabranu telesnog kažnjavanja u svim situacijama i povezane javne kampanje za edukaciju stanovništva, ali je zabrinut zbog toga što zakonodavstvo

ne pruža jasnu definiciju tjelesnog kažnjavanja ili konkretnih sankcija za počinioca telesnog kažnjavanja. Zabrinut je i zbog postojanja prakse kao široko prihvaćenog oblika discipline, nedostatka mehanizama sprovođenja i ograničene zaštite i pomoći žrtvama.

34. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) Osigura da se zabrana tjelesnog kažnjavanja adekvatno prati i sprovodi u svim okruženjima, uključujući eksplicitno definisanje tjelesnog kažnjavanja u zakonodavstvu, inicira pravne postupke protiv onih koji nanose tjelesno kažnjavanje i obezbeđuju srazmjerne sankcije;**
- (b) podiže svijest o zabrani nasilja nad djecom među svim profesionalcima koji rade sa djecom i za djecu i razvije kodeks ponašanja za nastavnike i pruža odgovarajuću obuku;**
- (c) uspostavi mehanizam za žalbe u školama kako bi djeca mogla u povjerljivoj formi prijaviti nastavnike koji koriste fizičko kažnjavanje i pružaju obuku profesionalcima koji rade sa djecom i za djecu o identifikaciji i pružanju adekvatne podrške žrtvama;**
- (d) Jača i proširi programe podizanja svijesti, uključujući kampanje među roditeljima, nastavnicima i relevantnim profesionalnim grupama, u cilju promovisanja pozitivnog, nenasilnog i participativnog oblika odgajanja djece i discipline i da promoviše promjenu u razmišljanju o telesnom kažnjavanju u svim okruženjima.**

Štetne prakse

35. Komitet konstatuje kao pozitivne napore države potpisnice u sprječavanju braka, ali je zabrinut zbog prevalencije dječjeg braka, posebno kada su u pitanju djevojčice iz romskih, aškalijskih i egipćanskih zajednica.

36. Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) Uspostavi sistem evidencije kojim se prate svi slučajevi dječjeg braka među etničkim grupama, posebno djevojčica Roma, Aškalija i Egipćana.**
- (b) Obezbijedi djeci žrtvama sklonište i odgovarajuću rehabilitaciju i savjetodavne usluge.**
- (c) Pojačati kampanje za podizanje svijesti naglašavajući štetne posljedice dječjeg braka.**

SOS linije

37. Iako sa uvažavanjem konstatuje različite linije za pomoć koje su dostupne žrtvama trgovine ljudima i nasilja u porodici, Komitet je zabrinut zbog održivosti takvih telefonskih linija i da se prikupljene informacije ne koriste za formulisane politika i programa.

38. Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 72) i podstiče državu potpisnicu da:

- (a) uspostavi, u saradnji sa relevantnim agencijama Ujedinjenih nacija i organizacijama civilnog društva, jedinstvenu, regionalno usklađenu trocifrenu, besplatnu telefonsku liniju koja je dostupna 24h svoj djeci na nacionalnom nivou kako bi primili i adresirali sve prijave nasilja i zlostavljanja djece;**
- (b) unaprijedi svijest o tome kako djeca mogu pristupiti telefonskoj liniji za pomoć;**
- (c) izvršiti alokaciju dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa kako bi se osigurao kvalitet usluga koje pruža telefonska linija za pomoć;**
- (d) koristi prikupljene informacije kako bi formulisala relevantne politike i programe.**

F. Porodično okruženje i alternativno zbrinjavanje (članovi 5, 9-11, 18 (stavovi 1 i 2), 20-21, 25 i 27 (stav 4))

Djeca lišena porodičnog okruženja

39. Komitet pozdravlja napore države potpisnice u reformi sistema socijalne i dječje zaštite, jačanju pravnog okvira za alternativnu brigu i promovisanju deinstitutionalizacije, što je dovelo do značajnog smanjenja broja djece koja žive u institucijama za zbrinjavanje, da nema djece mlađe od 3 godine života u ustanovama, kao i povećanje broja djece u hraniteljskim porodicama. Bez obzira na to, Komitet je i dalje zabrinut zbog:

- (a) broja djece koja još uvijek živi u institucionalnoj zaštiti i činjenice da djeca iz najnepovoljnijih ili marginalizovanih grupa i dalje imaju visok rizik od razdvajanja od porodice i institucionalizacije;
- (b) ograničenih kapaciteta za sprovođenje reformi deinstitutionalizacije, praćenja i nadgledanja statusa i uslova djece smještenih u sistem alternativnog zbrinjavanja, kao i osiguranje održivosti napretka postignutog u deinstitutionalizaciji;
- (c) nedostatka funkcionalnog sistema za licenciranje pružalaca usluga i akreditaciju programa u oblasti socijalne i dječje zaštite i nedovoljnu podršku i obuku socijalnih radnika i osoblja u institucijama za alternativnu brigu;
- (d) neadekvatne finansijske i psihološke podrške hraniteljskim porodicama, što je u nekim slučajevima dovelo do prekida hraniteljstva;
- (e) nedovoljnih podataka o statusu djece, uključujući obrazovanje, zdravlje i dobrobit, dok su dok su pod zaštitom i nakon njihovog odlaska;
- (f) odredbi u Zakonu o socijalnoj i dječijoj zaštiti koji još uvijek omogućavaju institucionalizaciju djece mlađe od tri godine.

40. Skrećući pažnju države potpisnice na Smjernice za alternativno staranje o djeci, Komitet naglašava da finansijsko i materijalno siromaštvo, odnosno uslovi direktno i isključivo povezani sa takvim siromaštvom, nikada ne smiju biti jedino opravdanje za izdvajanje djeteta iz roditeljskog staranja, prihvatanje djeteta u sistem alternativne zaštite ili za sprječavanje njegove socijalne reintegracije. U tom smislu, Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) usvoji sveobuhvatnu politiku ili akcioni plan, kojom se zamjenjuje Strategija razvoja hraniteljstva 2012-2016, radi daljeg promovisanja porodične brige o djeci koja su lišena porodičnog okruženja, uključujući program hraniteljstva, i dalje smanjiti institucionalizaciju djece i osigurati dovoljna finansijska sredstva za njegovu implementaciju;**
- (b) obezbijedi kontinuiranu izgradnju kapaciteta i obuku za osoblje Ministarstva rada i socijalnog staranja, socijalne radnike, osoblje koje radi u ustanovama za alternativnu njegu o djeci i hraniteljske porodice o pravima djeteta i posebnim potrebama djece lišenih porodičnog okruženja;**
- (c) obezbijedi registraciju, sertifikaciju i licenciranje postojećih alternativnih centara za njegu djece i uspostavi adekvatne zaštitne mjere i jasne kriterijume, zasnovane na potrebama i najboljim interesima djeteta, radi utvrđivanja da li bi dijete trebalo staviti pod alternativnu brigu;**
- (d) jača podršku djeci i mladima koji napuštaju sistem brige, uključujući i one sa invaliditetom, kako bi im se omogućilo reintegrisanje u društvo, pružanjem pristupa adekvatnim stambenim, pravnim, zdravstvenim i**

socijalnim uslugama i mogućnostima obrazovanja i stručnog usavršavanja;

- (e) prikupi podatke i periodično pregleda smještaj djece u hraniteljskom smještaju i ustanove i nadgledati kvalitet njege, uključujući dodjeljivanje adekvatnih ljudskih, tehničkih i finansijskih sredstava službama za djecu i centrima za alternativnu brigu o djeci;**
- (f) Izmijeni i dopuni Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti da zabrani, bez izuzetka, smještaj djece do tri godine u ustanovama za alternativnu brigu.**

G. Invaliditet, osnovna zdravstvena i socijalna zaštita (član 6, 18 (stav 3), 23, 24, 26, 27 (stavovi 1-3) i 33)

Djeca sa smetnjama u razvoju

41. Komitet pozdravlja usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u 2014. godini i Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom koja pokriva period od 2006. do 2016. godine, pokretanje regionalnih mobilnih timova za podršku implementaciji inkluzivnog obrazovanja i zatvaranje institucije "Komanski most". Međutim, uzimajući u obzir zabrinutosti Komiteta za prava osoba sa invaliditetom (CRPD/C/MNE/CO/1, stav 14), Komitet dalje konstatuje sa zabrinutošću:

- (a) nedostatak efikasne jednake zaštite djece sa smetnjama u razvoju koji se i dalje suočavaju sa oblicima diskriminacije;
- (b) nesrazmjerno veliki broj djece sa smetnjama u razvoju koji još uvijek žive u ustanovama u poređenju sa veoma malim brojem djece sa smetnjama u razvoju koji su u hraniteljstvu;
- (c) veliki broj djece sa smetnjama u razvoju koji se nalaze u specijalnim školama ili odjeljenjima, i nedovoljan broj nastavnika koji imaju vještine da pruže inkluzivno obrazovanje;

- (d) Činjenica da centri za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju prihvaćaju osobe starosti od tri do 26 godina, što dovodi do slučajeva gdje trogodišnja djeca dijele prostor sa 26-godišnjim odraslim osobama.

42. U skladu sa preporukama Komiteta za prava osoba sa invaliditetom (CRPD/C/MNE/CO/1, stav 15), Komitet urgira da država potpisnica u potpunosti preuzme svoju prvenstvenu odgovornost da osigura prava svoj djeci sa smetnjama u razvoju, primijeni pristup zasnovan na ljudskim pravima u pogledu invaliditeta i:

- (a) efikasno implementira zakonodavstvo koje pruža zaštitu djeci sa smetnjama u razvoju i preduzima kampanje podizanja svijesti usmjerenih na vladine službenike, javnost i porodice u borbi protiv stigmatizacije i predrasuda prema djeci sa smetnjama u razvoju;**
- (b) podrži i olakša porodičnu brigu o djeci sa smetnjama u razvoju, ubrza proces deinstucionalizacije i ohrabriti hraniteljstvo za djecu koja ne mogu ostati s njihovim porodicama;**
- (c) da prioritet inkluzivnom obrazovanju nad smještanjem djece u specijalizovane ustanove i razrede i obučava i dodeljuje specijalizovane nastavnike i profesionalce inkluzivnim odjeljenjima kako bi pružili individualnu podršku i dužnu pažnju djeci sa smetnjama u razvoju;**
- (d) osigura kao obavezujuće da centri za dnevni boravak ograniče pružanje brige zasnovane na zajednici isključivo za djecu.**

Zdravlje i zdravstvene usluge

43. Komitet pozdravlja pokretanje univerzalnog programa zdravstvene zaštite za djecu, smanjenje smrtnosti

odojčadi i djece mlađih od pet godina i poboljšanje kvaliteta zdravstvenih ustanova, uključujući i širenje mreže centara za primarnu zdravstvenu zaštitu. Međutim, i dalje je zabrinut zbog:

- (a) izveštaja pružaoca zdravstvenih usluga koji naplaćuju neformalne naknade, ograničavajući pristup zdravstvenoj zaštiti djeci koja žive u siromaštvu;
- (b) smanjenje stope imunizacije protiv dječjih bolesti zbog kampanja protiv vakcinacije;
- (c) niskih stopa ekskluzivnog dojenja i djelimične primjene Međunarodnog kodeksa reklamiranja zamjena za majčino mlijeko;
- (d) Ograničenog pristupa službama za rani razvoj djeteta, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju i onih koji potiču iz socioekonomskih ugroženih porodica, dijelom zbog sveukupnog nedostatka razumijevanja njegovog značaja.

44. U svjetlu Opšteg komentara br. 15 (2013) o pravu djeteta na uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja, preporučuje da država potpisnica:

- (a) osigura dostupnost i jednak pristup besplatnoj, kvalitetnoj, primarnoj i specijalizovanoj zdravstvenoj zaštiti bez neformalnih naknada bilo koje vrste za svu djecu, uključujući i one koji žive u nepovoljnim ili ugroženim situacijama;**
- (b) podiže svijest o važnosti dojenja i vakcinacije i poboljša stopu imunizacije;**
- (c) u potpunosti sprovode Međunarodni kodeks o reklamiranju zamjena za majčino mlijeko i podrži inicijativu za baby-friendly program u bolnicama širom zemlje ;**
- (d) osigurati ravnopravan pristup savjetovanju i drugim zdravstvenim uslugama podrške za djecu sa smetnjama u razvoju.**

Zdravlje adolescenata

45. Iako Komitet pozdravlja napore u bavljenju zdravljem adolescenata, uključujući usvajanje nacionalnih strategija i preventivnih programa i uspostavljanje savjetovališta za adolescente, zabrinut je zbog:

- (a) velikog broja tinejdžerskih trudnoća i ograničeni pristup tinejdžerkama uslugama sigurnog reproduktivnog i seksualnog zdravlja;
- (b) nedovoljnog broja kvalifikovanih specijalista, posebno dječjih psihijatara i psihologa i usluga mentalnog zdravlja u zajednici;
- (c) ograničene usluge podrške za sprječavanje i reagovanje na upotrebu alkohola i droga među djecom, što ponekad može izazvati vršnjačko nasilje, depresiju i samoubistvo.

46. U svijetlu opšteg komentara br. 4 (2003) o zdravlju adolescenta i opštem komentaru 20 (2016) o ostvarivanju prava djeteta tokom adolescencije, Komitet podsjeća na svoje ranije preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 54) i preporučuje da država potpisnica:

- (a) ukloni prepreke pristupu uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja za djevojčice i žene, uključujući povjerljivo savjetovanje i savremenu kontracepciju za djevojčice i dječake adolescente;**
- (b) obezbijedi da su službe za mentalno zdravlje u zajednici dostupne, da ojačaju preventivni rad u školama, u domovima i centrima za njegu i povećaju broj psihijatara i psihologa djece;**
- (c) ojača mjere za rješavanje problema upotrebe alkohola i droga od strane djece i adolescenta, uključujući programe podizanja svesti, primjenu propisa o prodaji alkohola i programe prevencije i rehabilitacije.**

Životni standard

47. Iako ističe kao pozitivno napore koje preduzima država potpisnica u rješavanju siromaštva i socijalne isključenosti, Komitet je duboko zabrinut zbog toga što:

- (a) su djeca u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, kao i djeca Roma, Aškalija i Egipćana, djeca u ruralnim područjima, djeca sa smetnjama u razvoju i „djeca ulice“ i dalje nesrazmjerno više pogođena siromaštvom;
- (b) je eliminisan „majčinski dodatak“ (engl. Mother's benefit) iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, što pogoršava posebno ugroženost djece koja žive u domaćinstvima samohranih majki;
- (c) je smanjena javna potrošnja za dječiji dodatak, limitirana pokrivenost i uticaj socijalnih gotovinskih transfera na smanjenje siromaštva djece i smanjenje broja dječijih korisnika, dok je stopa siromaštva porasla u posljednjih nekoliko godina.

48. Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 58) i preporučuje da država potpisnica:

- (a) održava ciljane konsultacije sa porodicama i djecom, uključujući one porodice i djecu u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, kao i sa organizacijama civilnog društva koje se bave dječjim pravima, u cilju jačanja strategija i mjera za smanjenje siromaštva djece i socijalne isključenosti;**
- (b) intenzivira napore za pružanje odgovarajuće pomoći roditeljima i zakonskim starateljima u obavljanju njihovih odgovornosti za odgajanje djeteta, posebno onih koji žive u siromaštvu i domaćinstvima na čelu sa ženama, uključujući jačanje sistema porodičnih naknada, dječjih dodataka i drugih usluga.**

H. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti (članovi 28, 29, 30 i 31)

Obrazovanje, uključujući stručno osposobljavanje i usmjeravanje

49. Komitet pozdravlja napredak u poboljšanju obrazovnog sistema i prikupljanju podataka o obrazovanju, ali ponavlja svoju prethodnu zabrinutost (CRC/C/MNE/CO/1, stav 59) u pogledu kvaliteta obrazovanja, skrivenih troškova, prepreka za pristup na obrazovanje za djecu u nepovoljnim ili ugroženim situacijama i niske stope završetka školovanja. Dalje je zabrinut što trenutne reforme u predškolskom obrazovanju, koje su dovele do značajnog povećanja upisa u predškolsko obrazovanje, neće biti održive bez povećanih ulaganja.
- 50. U vezi sa ciljevima 4.1, 4.2 i 4.5 Ciljeva održivog razvoja, Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 60) i preporučuje da država potpisnica:**

- (a) nastavi napore usmjerene na poboljšanje pristupa obrazovanju na primarnom i sekundarnom nivou, posebno za djecu Roma, Aškalija i Egipćana, djecu u ruralnim područjima, djecu sa smetnjama u razvoju i djecu u uličnim situacijama, smanjujući finansijsko opterećenje izazvano skrivenim troškovima za porodice u nepovoljnoj ili ugroženoj situaciji, povećanjem bezbjednog prevoza i korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija, i stvaranje uslova za povećanje pristupa njima;**
- (b) poboljša kvalitet obrazovanja na svim nivoima pružanjem kvalitetne obuke za nastavnike i obezbjeđivanjem da su školski programi i pedagoške metode relevantne za kontekst i buduće potrebe djeteta, promoviše uživanje ljudskih prava i omogućava djeci da slobodno izražavaju stavove, i da ih uzmu u obzir;**

- (c) dodijeli dovoljne ljudske, tehničke i finansijske resurse za razvoj i proširenje predškolskog vaspitanja za svu djecu, uključujući i one u ruralnim područjima.

I. Posebne mjere zaštite (članovi 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (b)-(d), 38, 39 i 40)

Djeca azilanti i djeca izbjeglice

51. Komitet pozdravlja stalnu saradnju države ugovornice sa kancelarijom Visokog komesarijata za izbjeglice Ujedinjenih nacija i mjerama za obezbjeđivanje pristojnog stambenog pitanja za izbjegličke porodice, ali je zabrinut zbog ograničenog pristupa djece azilanata i djece izbjeglica na obrazovanje i zdravstvene usluge.
52. Uzimajući u obzir opšti komentar br. 6 (2005) o postupanju s djecom bez pratnje i razdvojenom djecom van njihove zemlje porijekla i zajedničkih opštih komentara br. 3 i br. 4 (2017) Komiteta za zaštitu prava svih radnika migranata i njihovih porodica br. 22 i 23 (2017) Komiteta za prava djeteta o ljudskim pravima djece u kontekstu međunarodne migracije, Komitet preporučuje da država potpisnica:
- (a) osigura efektivnu primjenu Zakona o strancima, uključujući i osiguranje da su postupci azila pravični, efikasni i osjetljivi na djecu i koriste se za sistematsko identifikovanje i upućivanje djece bez pratnje ili razdvojene djece na odgovarajuće službe zaštite i podrške;
  - (b) obezbijedi svoj djeci azilantima i djeci izbjeglicama pun pristup na obrazovanje, zdravstvene usluge, uključujući i psihosocijalnu podršku i postojeći sistem zaštite djece, kao i uspostavljanje specijalizovane usluge za djecu sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima.

Djeca u uličnoj situaciji „Djeca ulice“

53. U svjetlu Opšteg komentara br. 21 (2017) o djeci u uličnim situacijama, Komitet podsjeća na svoje prethodne preporuke (CRC/C/MNE/CO/1, stav 66) i dalje urgira da država ugovornica:

(a) procijeni broj djece u uličnim situacijama „Djeca ulice“ i ažurira studije o osnovnim uzrocima njihove situacije;

(b) razvije sveobuhvatnu strategiju za rješavanje osnovnih uzroka velikog broja djece na ulici u cilju smanjivanja i sprječavanja ove pojave, uključujući i primjenu preporuka izloženih u *Posebnom izvještaju o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori* koji je pripremio Zaštitnik za ljudska prava i slobode, uz aktivno uključivanje djece u uličnim situacijama;

(c) osigura da je podrška, posebno reintegracija sa porodicom ili smještanje u sistem alternativnog zbrinjavanja, obezbijeđena uz puno poštovanje najboljeg interesa djeteta i da se daje dužna pažnja njihovim stavovima u skladu sa njihovim godinama i zrelošću.

Seksualna eksploatacija i trgovina ljudima

54. Komitet pozdravlja mjere za rješavanje trgovine ljudima i seksualne eksploatacije, ali je zabrinut zbog nedostatka koordinacije između relevantnih zvaničnika i nedovoljne obuke o identifikaciji žrtava. Takođe je i dalje zabrinut zbog visokog rizika za djecu u nepovoljnim ili ugroženim situacijama, dijelom zbog nedostatka informacija između relevantnih zvaničnika o ovim pitanjima.

55. **Komitet preporučuje da država potpisnica:**

(a) uspostaviti adekvatne i koordinisane mehanizme za identifikaciju i zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i seksualne eksploatacije, uključujući sistematsku i pravovremenu razmjenu informacija između nadležnih službenika, kao i da ojača kapacitete

policajaca, granične policije i socijalnih radnika za identifikovanje i zaštitu djece žrtava;

- (b) jača svoje programe podizanja svijesti i obrazovanja, uključujući i kampanje, i podstakne programe u zajednici u cilju sprječavanja i odgovora na trgovinu ljudima i seksualnu eksploataciju djece, sa posebnim fokusom na djecu Roma, Aškalija i Egipćana i djecu koja traže azil i djecu izbjeglice.**

Administracija maloljetničkog pravosuđa

56. Iako uvažava napore za reformu sistema maloljetničkog pravosuđa, uključujući i specijalizaciju sudija za maloljetničko pravosuđe, Komitet je i dalje zabrinut zbog toga što zakon daje sudiji nadležnost da dijete stavi u pritvor sa odraslom osobom, da ne postoje posebni objekti za djecu i da se postojeće odredbe za alternativu pritvaranju ne primjenjuju u potpunosti.

57. Uzimajući u obzir opšti komentar br. 10 (2007) o pravima djeteta u maloljetničkom pravosuđu, Komitet preporučuje da država potpisnica:

- (a) obezbijedi da sistem maloletničkog pravosuđa bude u skladu sa principima Konvencije;**
- (b) efektivno sprovodi Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, uključujući promovisanje vanzavodskih mjera u slučaju djece koja su optužena za krivična djela i osigura da je korištenje pritvora samo kao posljednje sredstvo i za najkraći mogući vremenski period;**
- (c) obezbijedi kvalifikovanu, nezavisnu i besplatnu pravnu pomoć djeci u sukobu sa zakonom u ranoj fazi postupka i u toku pravnih postupaka;**
- (d) unaprijedi vještine i specijalizaciju svih relevantnih aktera u sistemu maloletničkog pravosuđa, uključujući osoblje za sprovođenje zakona, advokate, sudije i socijalne radnike;**

- (e) uspostavi posebne objekte za djecu lišene slobode i osigura da tim objektima upravlja specijalizovano osoblje i da su u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući i u pogledu pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama.

Djeca žrtve i svjedoci zločina

58. U vezi sa Smjernicama UN za pravosuđe u pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnog djela (Ekonomski i socijalni savjet 2005/20, dodatak), Komitet izražava žaljenje zbog nedostatka informacija o zaštiti djece žrtava i svjedoka kriminala i zahtijeva da država potpisnica u svom sljedećem izvještaju dostavi informacije o implementaciji prethodnih preporuka (CRC/C/MNE/CO/1, stav 75) o ovom pitanju.

Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka Komiteta o Fakultativnom protokolu o prodaji djece, dječje prostitucije i dječje pornografije.

59. Komitet konstatuje napore za sprovođenje Fakultativnog protokola, kao što je kriminalizacija dječije prostitucije i dječje pornografije i obuka profesionalaca, ali je zabrinut da država potpisnica nastavlja da se fokusira gotovo isključivo na trgovinu ljudima, što nije identično konceptu prodaje djece. Takođe je zabrinut zbog niske stope implementacije srodnih zakona, politika i programa.

60. Komitet ponavlja svoje prethodne preporuke (CRC/C/OPSC/MNE/1) i urgira da država potpisnica ekspeditivno preduzme sve mjere neophodne za sprovođenje tih preporuka, a naročito da:

- (a) obezbijedi u domaćem zakonodavstvu eksplicitnu definiciju krivičnog djela prodaje djece i osigura da ona bude inkorporirana u relevantno zakonodavstvo u skladu sa članovima 2 i 3 Fakultativnog protokola;
- (b) istraži i krivično goniti sva krivična djela obuhvaćena Fakultativnim protokolom;

- (c) uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad svim zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primjene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta;
- (d) uspostavi mehanizme i procedure za zaštitu prava djece žrtava, uključujući djecu Roma, Aškalija i Egipćana, djecu azilante i djecu izbjeglica, i osigura da djeca žrtve budu tretirane kao žrtve, a ne izvršioци od strane organa za sprovođenje zakona i pravosudnih organa;
- (e) razvije i sprovede programe usmjerene na zaštitu, fizičku i psihološku rehabilitaciju i socijalnu integraciju djece žrtava, uključujući i pravnu i psihološku obuku profesionalaca koji rade sa žrtvama;
- (f) u svom sledećem izvještaju navede informacije o implementaciji prethodne preporuke Komiteta (CRC/C/OPSC/MNE/1), uključujući i pitanja navedena u ovom stavu.

Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka Komiteta o Fakultativnom protokolu o učešću djece u oružanim sukobima

61. Iako konstatuje usvajanje Zakona o vojsci Crne Gore u 2014. godini i Strategije za borbu protiv nasilja nad ekstremizmom 2016-2018, Komitet izražava žaljenje zbog nedostatka informacija o sprovođenju zaključnih zapažanja od 1. novembra 2010. godine o inicijalnom izvještaju države potpisnice pod Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima (CRC/C/OPAC/MNE/CO/1).

62. Komitet podsjeća na prethodne preporuke (CRC/C/OPAC/MNE/CO/1) i preporučuje da država potpisnica:

- (a) izmijeni i dopuni Zakon o odbrani i Zakon o vojsci Crne Gore kako bi zabranili direktno učešće u neprijateljstvima osobama mlađim od

18 godina u svim okolnostima i, s tim u vezi, izmijeniti deklaraciju koju je donijela prilikom ratifikacije Fakultativnog protokola;

- (b) eksplicitno inkriminiše regrutovanje djece mlađe od 18 godina od strane nedržavnih naoružanih grupa;**
- (c) uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primjene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta;**
- (d) u svom sledećem izvještaju dostavi informacije o primjeni prethodnih preporuka Komiteta (CRC/C/OPAC/MNE/CO/1).**

K. Ratifikacija međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava

63. Komitet preporučuje da država potpisnica, u cilju daljeg jačanja ostvarivanja prava djeteta, razmotri ratifikovanje glavnog instrumenta za zaštitu ljudskih prava koji još uvijek nije potpisala, a to je Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica.

L. Saradnja sa regionalnim tijelima

64. Komitet preporučuje da država potpisnica saraduje sa Savjetom Evrope na sprovođenju Konvencije i drugih instrumenata zaštitu ljudskih prava, kako u državi potpisnici tako i u drugim državama članicama Savjeta Evrope.

V Implementacija i izvještavanje

A. Praćenje i širenje informacija (diseminacija)

65. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da su preporuke sadržane u ovim zaključnim zapažanjima u potpunosti

sprovedene. Komitet takođe preporučuje da kombinovani drugi i treći periodični izvještaji, pisani odgovori na listu pitanja i ova zaključna zapažanja budu dostupni na jezicima zemlje.

B. Nacionalni mehanizam za izvještavanje i praćenje

66. Komitet preporučuje da država potpisnica ubrza napore za uspostavljanje nacionalnog mehanizma za izvještavanje i praćenje kao stalnu državnu strukturu koja ima obavezu da koordiniše i priprema izveštaje i da se bavi međunarodnim i regionalnim mehanizmima za ljudska prava, kao i da vrši koordinaciju i evidenciju nacionalnog praćenja i sprovođenja ugovornih obaveza i preporuka i odluka koje proizilaze iz takvih mehanizama. Komitet naglašava da takvu strukturu treba da podrži posebno osoblje adekvatno i kontinuirano i da ima kapacitet da se sistematski konsultuje sa nacionalnom institucijom za ljudska prava i civilnim društvom.

C. Sljedeći izveštaj

67. Komitet poziva državu potpisnicu da dostavi svoj četvrti periodični izvještaj do 23. novembra 2023. godine i da u njega uključi informacije o praćenju ovih zaključnih zapažanja. Izveštaj treba da bude u skladu sa usklađenim smjernicama za izvještavanje specifičnim za međunarodne ugovore Komiteta, koje su usvojene 31. januara 2014. godine (CRC/C/58/Rev.3) i ne bi trebalo da prelazi 21.200 riječi (vidjeti rezoluciju Generalne skupštine 68/268, stav 16) . U slučaju da se podnese izveštaj koji premašuje utvrđenu granicu broja riječi, od države potpisnice će biti zatraženo da skрати izvještaj u skladu sa pomenutom rezolucijom. Ako država potpisnica nije u poziciji da pregleda i ponovo podnese izveštaj, prevod

istog za potrebe njegovog razmatranja od strane ugovornog tijela ne može biti garantovan.

68. Komitet takođe poziva državu potpisnicu da dostavi ažuriran osnovni dokument, koji ne prelazi 42.400 riječi, u skladu sa zahtjevima za zajedničkim osnovnim dokumentom u usklađenim smjernicama za izvještavanje shodno međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, uključujući smjernice o zajedničkom osnovnom dokumentu i dokumentima specifičnim za međunarodne ugovore (vidi HRI/GEN/2/Rev.6, poglavlje I) i Rezoluciju 68/268 Generalne skupštine br. 68/268(st. 16).

Konvencija o pravima djeteta

Usvojena od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 20. novembra 1989. godine

PREAMBULA

Države-potpisnice ove Konvencije,

Smatrajući da u skladu s principima proglašenim u Povelji Ujedinjenih nacija, priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice predstavlja temelj slobode, pravde i mira na svijetu;

Imajući na umu da su narodi Ujedinjenih nacija, u Povelji potvrdili svoju vjeru u osnovna ljudska prava i u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe, i odlučili da potaknu društveni napredak i bolji životni standard u većoj slobodi;

Priznajući da su se Ujedinjene nacije u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima i u međunarodnim Ugovorima o ljudskim pravima, proglasile i složile se da svako ima sva prava i slobode izložene u ovim dokumentima, bez obzira na razlike kao što su rasa, boja kože, vjera, spol, jezik, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status;

Podsjećajući da je Opšta deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija proglasila da djetinjstvo ima pravo na posebnu brigu i pomoć;

Ubijedeni da bi porodici, kao osnovnoj grupi društva i prirodnom okruženju za rast i dobrobit svojih članova, a naročito djece, trebalo pružiti potrebnu zaštitu i pomoć, tako da bi mogla potpuno preuzeti svoje obaveze u okviru ljudske zajednice;

Priznajući da bi dijete, zbog potpunog i skladnog razvoja svoje ličnosti trebalo da odrasta u porodičnom okruženju, u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja;

Smatrajući da dijete treba da bude potpuno spremno da živi pojedinačnim životom u društvu, i odgojeno u duhu ideala proklamiranih u Povelji Ujedinjenih nacija, a naročito u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, jednakosti i solidarnosti;

Imajući na umu da je potreba da se posebna briga posveti djeci izražena u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924. Kao i u Deklaraciji o pravima djeteta prihvaćenoj od Generalne skupštine 20. novembra 1959, priznata u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima, u međunarodnom Sporazumu o građanskim i političkim pravima (naročito u članovima 23. i 24, u međunarodnom Sporazumu o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima (naročito u članu 10), te u statutima i relevantnim dokumentima specijaliziranih agencija i međunarodnih organizacija koje se brinu za dobrobit djece;

Imajući na umu da, kao što je rečeno u Deklaraciji o pravima djeteta, "dijete, zbog svoje fizičke i duhovne nezrelosti, treba posebnu zaštitu i brigu, uključujući odgovarajuću zakonsku zaštitu, prije kao i poslije rođenja";

Podsjećajući na odredbe Deklaracije o društvenim i pravnim principima u pogledu zaštite i dobrobiti djece, sa posebnim osvrtom na smještaj u skrbničke porodice i usvajanje djece bilo u okviru zemlje ili međunarodno usvajanje, te na odredbe Standardnih minimalnih pravila Ujedinjenih nacija za provođenje pravde za mlade (Pekinška pravila) i Deklaracije o zaštiti žena i djece u velikoj nevolji i oružanim sukobima;

Priznajući da u svim državama svijeta postoje djeca koja žive pod izuzetno teškim uslovima i da ta djeca trebaju posebnu brigu;

Uzimajući u obzir značaj tradicija i kulturnih vrijednosti svakog naroda za zaštitu i skladni razvitak djeteta;

Priznajući značaj međunarodne saradnje za poboljšanje životnih uslova djece u svakoj zemlji, a naročito u zemljama u razvoju, dogovorile su se kao što slijedi:

Član 1.

U ovoj Konvenciji dijete znači svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se po zakonu koji se primjenjuje na dijete punoljetnost ne stječe ranije.

Član 2.

1. Države-potpisnice će poštovati i garantirati prava izložena u ovoj Konvenciji svakom djetetu u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju.

2. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da osiguraju zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova porodice.

Član 3.

1. U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

2. Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

3. Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima.

Član 4.

Države-potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne i druge mjere za implementaciju prava priznatih u ovoj Konvenciji. [to se tiče ekonomskih, društvenih i kulturnih prava, države-potpisnice će poduzeti takve mjere do krajnjih granica njima dostupnih sredstava, a, tamo gdje je to potrebno, i u okvirima međunarodne saradnje.

Član 5.

Države-potpisnice će poštovati odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, ili, gdje je to primjenjivo, članova šire porodice ili društvene zajednice prema lokalnim običajima zakonskih staratelja ili drugih osoba zakonski odgovornih za dijete, da bi se pružilo, na način usklađen s razvojnim sposobnostima djeteta, odgovarajuće usmjerenje i vođstvo u primjeni prava djeteta priznatih u ovoj Konvenciji.

Član 6.

1. Države-potpisnice priznaju da svako dijete ima urođeno pravo na život.
2. Države-potpisnice će do krajnje moguće mjere osigurati preživljavanje i razvoj djeteta.

Član 7.

1. Dijete će biti registrirano odmah nakon rođenja i imaće od rođenja pravo na ime, pravo da stekne državljanstvo, i, koliko je to moguće, pravo da poznaje svoje roditelje i da se oni brinu za njega.
2. Države-potpisnice će osigurati implementaciju tih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonima i svojim obavezama prema relevantnim međunarodnim instrumentima u ovoj oblasti, naročito tamo gdje bi dijete bilo bez državljanstva.

Član 8.

1. Države-potpisnice će poštovati pravo djeteta da sačuva svoj identitet, uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose koje priznaje zakon, bez nezakonitog uplitanja.

2. Tamo gdje je dijete nezakonito lišeno nekih ili svih elemenata svoga identiteta, države-potpisnice će pružiti odgovarajuću pomoć i zaštitu da bi se što prije uspostavio djetetov identitet.

Član 9.

1. Države-potpisnice će se pobrinuti da dijete ne bude protiv svoje volje odvojeno od svojih roditelja, osim kada nadležne vlasti koje podliježu sudskom ispitivanju odluče, u skladu s odgovarajućim zakonima i procedurama, da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Takva odluka može biti potrebna u određenim slučajevima kao što su zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta od roditelja, ili gdje roditelji žive odvojeno i mora se donijeti odluka o djetetovom mjestu stanovanja.

2. U bilo kakvim postupcima koji proizilaze iz stava 1. ovog člana, sve zainteresirane strane će dobiti priliku da učestvuju u postupku i izraze svoje poglede.

3. Države-potpisnice će poštovati pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične veze i neposredni dodir s oba roditelja redovno, osim kada je to suprotno interesima djeteta.

4. Tamo gdje takvo odvajanje proizilazi iz bilo kakve akcije koju je započela država-potpisnica, kao što su pritvor, zatvor, progon, deportacija ili smrt (uključujući smrt proizašlu iz bilo kojeg uzroka dok je dotična osoba pod nadzorom) jednog ili oba roditelja, ili samog djeteta, ta država-potpisnica će, na zahtjev, dati roditeljima, djetetu ili, ako je to primjereno, drugom članu porodice bitne informacije o mjestu na kome se nalazi odsutni član (ili članovi) porodice, osim ako bi davanje takve informacije bilo štetno po dobrobit djeteta. Države-potpisnice će,

nadalje, jamčiti da podnošenje takvog zahtjeva neće imati nikakve negativne posljedice po osobu (ili osobe) koje su u pitanju.

Član 10.

1. U skladu s obavezama država-potpisnica iz člana 9, stav 1, molbe djeteta ili njegovih roditelja da uđu u državu-potpisnicu ili izađu iz nje u cilju ponovnog sjedinjenja porodice rješavat će države-potpisnice na pozitivan, human i brz način. Države-potpisnice će nadalje jamčiti da podnošenje takvog zahtjeva neće imati nikakve negativne posljedice za podnosiocce molbe i članove njihove porodice.

2. Dijete čiji roditelji žive u različitim državama imat će pravo, osim u izuzetnim slučajevima, da redovno održava lične odnose i neposredni dodir s oba roditelja. Da bi se to postiglo i u skladu s obavezom država-potpisnica iz člana 9, stav 1, države-potpisnice će poštovati pravo djeteta i njegovih roditelja da napuste bilo koju zemlju, uključujući i svoju, kao i da uđu u svoju zemlju. Pravo napuštanja bilo koje zemlje biće ograničeno samo zakonskim propisima koji su potrebni da bi se zaštitila javna sigurnost, javni red (*ordre public*), javno zdravlje, moral, ili prava i slobode drugih, i ono je u skladu sa svim drugim pravima priznatim u ovoj Konvenciji.

Član 11.

1. Države-potpisnice će preduzeti mjere protiv nezakonitog odvođenja i nevraćanja djece iz inostranstva.

2. U tom cilju države-potpisnice će težiti zaključivanju bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili produžavanju postojećih sporazuma.

Član 12.

1. Države-potpisnice će osigurati djetetu koje je u stanju da oblikuje svoje vlastite stavove pravo da slobodno izražava takve stavove po svim pitanjima koja se tiču djeteta, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.

2. U ovu svrhu dijete će posebno dobiti priliku da bude saslušano u bilo kakvom sudskom ili upravnom postupku koji se tiče djeteta, bilo direktno, preko predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način koji je u skladu s proceduralnim pravilima nacionalnog zakona.

Član 13.

1. Dijete će imati slobodu izražavanja, i to pravo uključuje slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno ili pismeno, u štampi, u obliku umjetnosti ili preko bilo kojeg drugog medija po dječijem izboru.

2. Izražavanje ovog prava može biti podložno izvjesnim ograničenjima, ali ona moraju biti samo ona predviđena zakonom i neophodna:
(a) Za poštovanje prava ili ugleda drugih, ili
(b) Za zaštitu nacionalne sigurnosti ili javnog reda (*ordre public*), ili javnog zdravlja ili morala.

Član 14.

1. Države-potpisnice će poštovati pravo djeteta na slobodu misli, savjesti i religije.

2. Države-potpisnice će poštovati prava i društvene odgovornosti roditelja i, kada je to primjenljivo, staratelja, da daju usmjerenje djetetu u ispoljavanju njegovih prava na način koji je u skladu s razvojnim sposobnostima djeteta.

3. Sloboda da se ispoljava vjera ili uvjerenja može se ograničiti samo na način propisan zakonom, i ako je to neophodno da bi se zaštitila javna sigurnost, red, zdravlje ili moral, ili osnovna prava i slobode drugih.

Član 15.

1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na slobodu udruživanja i na slobodu mirnog zbora.

2. Nikakva se ograničenja ne mogu staviti na ispoljavanje ovih prava osim onih nametnutih u skladu sa zakonom i koja su potrebna u demokratskom društvu, u interesu državne sigurnosti ili javne bezbjednosti, javnog reda (ordre public), zaštite javnog zdravlja, morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Član 16.

1. Nijedno dijete neće biti podvrgnuto proizvoljnom ili nezakonitom uplitanju u njegov privatni život, porodicu, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

2. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog uplitanja ili napada.

Član 17.

Države-potpisnice priznaju značajnu funkciju masovnih medija i jamčiće djetetu pristup informacijama i materijalima iz različitih domaćih i međunarodnih izvora, naročito onih koji imaju za cilj unapređenje djetetove društvene, duhovne i moralne dobrobiti i fizičkog i mentalnog zdravlja.

U tom cilju države-potpisnice će:

(a) Podržavati masovne medije u širenju informacija i materijala koji donose djetetu društvenu i kulturnu korist i u duhu člana 29.

(b) Podržavati međunarodnu saradnju u proizvodnji, razmjeni i širenju takvih informacija i materijala iz različitih kulturnih, nacionalnih i međunarodnih izvora;

(c) Podržavati proizvodnju i distribuciju dječijih knjiga;

(d) Podržavati masovne medije da posvete posebnu pažnju lingvističkim potrebama djeteta koje pripada manjinskoj grupi ili koje je autohtono;

(e) Podržavati razvitak odgovarajućih smjernica za zaštitu djeteta od informacija ili materijala koji štetno djeluju na njegovu dobrobit, imajući na umu odredbe članova 13. i 18.

Član 18.

1. Države-potpisnice će se truditi što više mogu da osiguraju priznanje principa da oba roditelja u osnovi imaju zajedničku odgovornost za podizanje i razvitak djeteta. Roditelji ili, ako je takav slučaj, zakonski staratelji, snose prvenstvenu odgovornost za podizanje i razvitak djeteta. Njihova osnovna briga će biti najbolji djetetovi interesi.

2. Da bi garantirale i unaprijedile prava iznesena u ovoj Konvenciji, države-potpisnice će pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima ili zakonskim starateljima, u snošenju odgovornosti za podizanje djeteta i osiguraće razvitak institucija, ustanova i službi za brigu o djeci.

3. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da bi se osiguralo da djeca zaposlenih roditelja imaju pravo da se koriste službama i ustanovama za brigu o djeci koje im odgovaraju.

Član 19.

1. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.

2. Takve zaštitne mjere treba da u odgovarajućoj mjeri uključuju i djelotvorne postupke na uspostavljanju društvenih programa da bi se pružila potrebna podrška djetetu i onima koji se brinu o djetetu, kao i drugih oblika sprečavanja i identifikacije, prijavljivanja, preporučivanja, istraživanja, liječenja i praćenja slučajeva zlostavljanja djece opisanih ranije i, kada je to potrebno, sudsko uključivanje.

Član 20.

1. Dijete privremeno ili stalno lišeno svog porodičnog okruženja, ili ono koje zbog vlastitih najboljih interesa ne može ostati u tom okruženju, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć koju će pružiti država.
2. Države-potpisnice će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbijediti alternativnu brigu za takvo dijete.
3. Takva briga može uključiti, pored ostalog, davanje na brigu, kafalu u islamskom zakonu, usvajanje, ili, ako je potrebno, smještanje u odgovarajuće institucije za brigu o djeci. Kada se budu razmatrala rješenja, dužna pažnja biće posvećena poželjnosti kontinuiteta u dječijem podizanju, kao i dječijem etničkom, vjerskom, kulturnom i lingvističkom porijeklu.

Član 21.

Države-potpisnice koje priznaju i/ili dozvoljavaju sistem usvajanja obezbijedit će da najbolji interesi djeteta budu osnovni kriterij te će:

- (a) Obezbijediti da usvajanje djeteta može biti odobreno samo od odgovornih vlasti koje odlučuju, u skladu sa zakonom i postupcima i na osnovu svih značajnih i pouzdanih informacija, da se usvajanje može odobriti u odnosu na dječiji status koji se tiče roditelja, rođaka i zakonskih staratelja, i da, ako je to potrebno, zainteresirana lica daju svoj svjesni pristanak na usvajanje na osnovu one preporuke koja se smatra neophodnom;
- (b) Priznati da usvajanje u drugoj zemlji može da se razmotri kao alternativni način brige za dijete, ako se dijete ne može zbrinuti u drugoj porodici ili biti usvojeno, ili se ne može na odgovarajući način zbrinuti u zemlji iz koje je porijeklom;
- (c) Obezbijediti da dijete čiji se slučaj razmatra za usvojenje u drugoj zemlji, uživa zaštitu i standarde jednake onima koji postoje u slučaju usvajanja u vlastitoj zemlji;
- (d) Preduzeti sve potrebne mjere da obezbijedi da u slučaju usvajanja u drugoj zemlji, to ne rezultira nepriličnim stjecanjem profita od onih koji su u to uključeni;

(e) Unaprijediti, gdje je to prikladno, ciljeve ovog člana zaključujući bilateralne ili multilateralne dogovore ili sporazume i težiti, u ovom okviru, da se obezbijedi da ovlašteni organi ili vlasti provode smještanje djeteta u drugoj zemlji.

Član 22.

1. Države-potpisnice će preduzeti odgovarajuće mjere da obezbijede da dijete koje traži status izbjeglice ili koje se smatra izbjeglicom prema primjenjivim međunarodnim i domaćim zakonima i postupcima dobije, bez obzira da li je praćeno svojim roditeljima ili drugim osobama, odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć u očuvanju primjenljivih prava izloženih u ovoj Konvenciji, u drugim međunarodnim instrumentima ljudskih prava ili humanosti čiji su potpisnici spomenute države.

2. U tu svrhu države-potpisnice će, ukoliko to budu smatrale za potrebno, saradivati u svim naporima Ujedinjenih nacija i drugih ovlaštenih međudržavnih organizacija ili nevladinih organizacija koje saraduju s Ujedinjenim nacijama da se zaštiti i pomogne takvom djetetu i da se potraže roditelji ili drugi članovi porodice bilo kojeg djeteta-izbjeglice da bi se dobili podaci potrebni za ponovno sjedinjenje s njegovom porodicom. U slučajevima gdje se ne mogu pronaći roditelji ili drugi članovi porodice, djetetu će biti pružena ista zaštita kao i bilo kojem drugom djetetu koje je privremeno ili stalno lišeno svog porodičnog okruženja iz bilo kojeg razloga, kako se ističe u ovoj Konvenciji.

Član 23.

1. Države-potpisnice priznaju da mentalno ili fizički onespobljeno dijete treba da uživa pun i pristojan život, u uslovima koji obezbjeđuju dostojanstvo, potiču samopouzdanje i olakšavaju aktivno dječije učešće u zajednici.

2. Države-potpisnice priznaju pravo onespobljenom djetetu na posebnu brigu i potpomagaće i obezbjeđivati, u zavisnosti od dostupnih

sredstava, pružanje pomoći takvom djetetu i onima koji su odgovorni za brigu o njemu, pomoć koju oni zatraže i koja odgovara dječijem stanju i prilikama roditelja ili drugih koji se brinu za dijete.

3. Priznajući posebne potrebe onesposobljenog djeteta, pomoć koja se daje u skladu sa stavom 2. ovog člana davat će se besplatno gdje god je to moguće, uzimajući u obzir finansijska sredstva roditelja ili drugih koji se brinu za dijete, i ona će biti planirana tako da se onesposobljenom djetetu pruži uspješan pristup obrazovanju, školovanju, zdravstvenim službama, službama za rehabilitaciju, pripremi za zaposlenje i mogućnostima rekreacije na način koji pomaže djetetu da postigne što potpuniju moguću društvenu integraciju i individualni razvitak, uključujući njegov kulturni i duhovni razvitak.

4. Države-potpisnice će unapređivati, u duhu međunarodne saradnje, razmjenu odgovarajućih informacija na polju preventivne zdravstvene zaštite i medicinskog, psihološkog i funkcionalnog liječenja onesposobljenog djeteta, uključujući širenje informacija kao i pristup metodama rehabilitacije, obrazovanju i službama profesionalne orijentacije, sa ciljem da se omogući državama-potpisnicama da poboljšaju svoje mogućnosti i stručnost i da prošire svoje iskustvo u tim područjima. U tom pogledu posebno će se uzimati u obzir potrebe zemalja u razvoju.

Član 24.

1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta da uživa najviši standard zdravlja koji je moguće dostići, i da ima pristup institucijama za liječenje i zdravstvenu rehabilitaciju.

2. Države-potpisnice će težiti ka punom provođenju ovog prava, a posebno će preduzeti sljedeće odgovarajuće mjere:

(a) Da smanje smrtnost dojenčadi i djece;

(b) Da obezbijede pružanje potrebne medicinske pomoći i brige za zdravlje svoj djeci, s naglaskom na razvitak primarne zdravstvene zaštite;

- (c) Da se bore protiv bolesti i neishranjenosti, uključujući, u okviru primarne zdravstvene zaštite, između ostalog, primjenu dostupnih tehnologija i davanje odgovarajuće prehrane i čiste vode za piće, uzimajući u obzir opasnosti i rizike zagađenja čovjekove okoline;
- (d) Da majkama obezbijede odgovarajuću zdravstvenu zaštitu prije i poslije porođaja;
- (e) Da obezbijede da su svi djelovi društva, naročito roditelji i djeca, obaviješteni, da imaju pristup obrazovanju i da im se daje podrška pri korištenju osnovnog znanja o dječijem zdravlju i prehrani, o prednostima dojenja, higijene i ekoloških sanitarija, kao i spriječavanje nesretnih slučajeva;
- (f) Da razvijaju preventivnu zdravstvenu zaštitu, savjetovanje za roditelje, kao i obrazovanje u planiranju porodice i odgovarajuće službe.

3. Države-potpisnice će preduzeti sve efikasne i odgovarajuće mjere da bi se uklonili svi tradicionalni običaji škodljivi po dječije zdravlje.

4. Države-potpisnice se obavezuju da će poticati i ohrabrivati međunarodnu saradnju da bi se postepeno potpuno ostvarilo pravo priznato u ovome članu. U ovom pogledu posebna briga će biti posvećena potrebama zemalja u razvoju.

Član 25.

Države-potpisnice priznaju pravo djeteta koje je od strane odgovarajućih vlasti poslano u određenu instituciju radi brige, zaštite ili liječenja njegovog fizičkog ili mentalnog zdravlja na periodično preispitivanje tretmana koji se pruža djetetu i svih drugih okolnosti značajnih za njegov smještaj.

Član 26.

1. Države-potpisnice priznaju svakom djetetu pravo na prednosti socijalne sigurnosti, uključujući socijalno osiguranje, i poduzeće potrebne mjere da se postigne potpuno ostvarenje ovog prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonom.

2. Prednosti treba da budu pružene, gdje je to primjenjivo, uzimajući u obzir sredstva i prilike djeteta i osoba koje su odgovorne za izdržavanje djeteta, kao i druge usluge značajne za potraživanje povlastica od strane samog djeteta ili u ime djeteta.

Član 27.

1. Države-potpisnice priznaju pravo svakog djeteta na životni standard koji odgovara djetetovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvitku.

2. Roditelj(i) ili drugi odgovorni za dijete imaju prvenstvenu odgovornost da obezbijede, u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti, uslove života potrebne za djetetov razvitak.

3. Države-potpisnice, u skladu s nacionalnim uslovima i u okviru svojih sredstava, preduzet će odgovarajuće mjere da pomognu roditeljima i drugim odgovornim za dijete u ostvarivanju ovog prava, pa će u slučaju potrebe dati materijalnu pomoć i pomagati programe, naročito one koji se tiču prehrane, odijevanja i stanovanja.

4. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da obezbijede da dijete dobije izdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje imaju finansijsku odgovornost za dijete, i u državi-potpisnici i iz inozemstva. Naročito ako osoba koja ima finansijsku odgovornost za dijete živi u nekoj državi drugačijoj od države u kojoj živi dijete, države-potpisnice će poticati pristup međnarodnim sporazumima ili zaključivanje takvih sporazuma, kao i sklapanje drugih odgovarajućih aranžmana.

Član 28.

1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na obrazovanje, a da bi se ovo pravo ostvarilo postupno i na osnovi jednakih mogućnosti, one će napose:

(a) Proglasiti osnovno školovanje obaveznim i besplatno dostupnim za svakoga;

- (b) Ohrabrivati razvitak različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, učiniti ih dostupnim i pristupačnim svakom djetetu, i poduzeti odgovarajuće mjere kao što je uvođenje besplatnog obrazovanja i nuđenje finansijske pomoći u slučaju potrebe;
- (c) Omogućiti pristup visokom obrazovanju za sve, na osnovu sposobnosti, svim odgovarajućim sredstvima;
- (d) Učiniti dostupnim svoj djeci obrazovne i stručno-obrazovne informacije i savjetovanje;
- (e) Preduzeti mjere da se podrži redovno pohađanje škola i smanjenje stopa prekida školovanja.

2. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da bi se obezbijedilo da se školska disciplina provodi na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu s ovom Konvencijom.

3. Države-potpisnice će unaprijeđivati i ohrabrivati međunarodnu saradnju u stvarima koje se odnose na obrazovanje, naročito da bi se pridonijelo eliminaciji neukosti i nepismenosti širom svijeta i olakšao pristup naučnom i tehničkom znanju i modernim nastavnim metodama. U ovom pogledu će se posebna pažnja posvetiti potrebama zemalja u razvoju.

Član 29.

1. Države-potpisnice se slažu da se obrazovanje djeteta usmjeri ka:

- (a) Razvoju dječije ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih punih mogućnosti;
- (b) Razvoju poštovanja prema ljudskim pravima i osnovnim slobodama kao i principima zajamčenim u Povelji Ujedinjenih nacija;
- (c) Razvoju poštovanja prema roditeljima djeteta, djetetovom kulturnom identitetu, jeziku i vrijednostima, prema nacionalnim vrijednostima zemlje u kojoj dijete živi, zemlji iz koje može poticati, kao i prema civilizacijama drukčijim od njegove vlastite;
- (d) Pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, tolerancije, jednakosti spolova i prijateljstva prema

svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama, kao i osobama urođeničkog porijekla;

(e) Razvoju poštovanja prema prirodnoj okolini.

2. Nijedan dio ovog člana ili člana 28. neće se tumačiti tako da bi mogao smetati slobodi pojedinaca ili tijela da osnuju i usmjeravaju obrazovne institucije, uvijek pod uslovom da se poštuju principi izloženi u stavu 1. ovog člana i zahtjevi da obrazovanje koje se odvija u takvoj instituciji mora odgovarati minimalnim standardima koje je postavila država.

Član 30.

U onim državama u kojima postoje etničke, religiozne ili lingvističke manjine, ili osobe autohtonog porijekla, djetetu koje pripada takvoj manjini ili koje je autohtono neće biti zanijekano pravo da, u zajednici s drugim članovima svoje grupe, uživa svoju kulturu, da ispovijeda svoju vjeru ili da upotrebljava svoj jezik.

Član 31.

1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na odmor i slobodno vrijeme, na igru i rekreaciju koji odgovaraju starosti djeteta i na slobodno učešće u kulturnom životu i umjetnostima.

2. Države-potpisnice će poštovati i unapređivati pravo djeteta da u punoj mjeri učestvuje u kulturnom i umjetničkom životu, i potpomagaće pružanje odgovarajućih i jednakih prilika za kulturnu, umjetničku i rekreativnu aktivnost, kao i za slobodno vrijeme.

Član 32.

1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta da bude zaštićeno od ekonomske eksploatacije i od bilo kakvog rada koji je vjerovatno opasan, može ometati dječije obrazovanje, ili naškoditi dječijem zdravlju ili fizičkom, mentalnom ili društvenom razvoju.

2. Države-potpisnice će poduzeti zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se obezbijedilo provođenje ovog člana. Sa ovim ciljem i uzimajući u obzir relevantne odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države-potpisnice će naročito:

- (a) Odrediti minimalnu starost ili minimalne starosti za zapošljavanje;
- (b) Pobrinuti se za odgovarajuća pravila o radnome vremenu i uslovima zaposlenja;
- (c) Pobrinuti se za odgovarajuće kazne ili druge sankcije koje će obezbijediti uspješno provođenje ovog člana.

Član 33.

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere, da bi se djeca zaštitila od protivzakonite upotrebe opojnih droga i psihotropnih supstanci, kako je to definirano u relevantnim međunarodnim ugovorima, kao i da bi se spriječilo korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i prodaji takvih supstanci.

Član 34.

Države-potpisnice se obavezuju da će zaštititi dijete od svih oblika seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe. U tu svrhu države-potpisnice će naročito poduzeti sve odgovarajuće mjere da se spriječi:

- (a) Poticanje ili tjeranje djeteta da se upusti u bilo kakvu nezakonitu seksualnu aktivnost;
- (b) Korištenje djeteta u cilju eksploatacije za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje;
- (c) Korištenje djeteta u cilju eksploatacije u pornografskim predstavama ili materijalima.

Član 35.

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere da bi se spriječilo otimanje, prodaja i trgovina djecom za bilo kakve svrhe, u bilo kom obliku.

Član 36.

Države-potpisnice će zaštititi dijete od svih drugih oblika eksploatacije štetne po bilo koji vid dječije dobrobiti.

Član 37.

Države-potpisnice će obezbijediti da:

(a) Nijedno dijete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kazni. Ni smrtna kazna ni doživotna robija bez mogućnosti oslobođanja ne mogu se nametnuti kod prijestupa koji su počinile osobe mlađe od osamnaest godina;

(b) Nijedno dijete neće biti nezakonito ili proizvoljno lišeno slobode. Hapšenje, pritvor ili zatvaranje djeteta odvijat će se u skladu sa zakonom i biće preduzeto samo kao posljednja mjera i na što kraće odgovarajuće vrijeme;

(c) Sa svakim djetetom lišenim slobode postupaće se humano i s poštovanjem prema urođenom dostojanstvu ljudske osobe, i na način koji uzima u obzir potrebe osobe te starosti. Posebno će svako dijete lišeno slobode biti odvojeno od odraslih, osim ako to nije u najboljem dječijem interesu, a imaće pravo da održava dodire sa svojom porodicom putem dopisivanja i posjeta, osim u izuzetnim okolnostima;

(d) Svako dijete lišeno slobode imat će pravo na brz pristup zakonskoj i drugoj odgovarajućoj pomoći, pravo da ospori zakonitost svog lišavanja slobode pred sudom ili drugom nadležnom, neovisnom i nepristranom vlasti i na brzu odluku o bilo kakvoj takvoj akciji.

Član 38.

1. Države-potpisnice se obavezuju da će poštovati i osigurati poštovanje pravila međunarodnog humanitarnog zakona primjenjivog na njih u oružanim sukobima koji se tiču djece.

2. Države-potpisnice će preduzeti sve ostvarive mjere da obezbijede da osobe koje još nisu napunile petnaest godina ne učestvuju direktno u neprijateljstvima.

3. Države-potpisnice neće regrutirati nijednu osobu koja još nije napunila petnaest godina u svoje oružane snage. Pri regrutaciji onih koji su napunili petnaest godina, ali još nemaju osamnaest godina, države-potpisnice će se truditi da daju prednost onima koji su najstariji.

4. U skladu sa svojim obavezama po međunarodnom humanitarnom zakonu da zaštite civilno stanovništvo u oružanim sukobima, države-potpisnice će preduzeti sve ostvarive mjere da obezbijede zaštitu djece i brigu o onoj djeci koja su pogođena oružanim sukobom.

Član 39.

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da unaprijede fizički i psihološki oporavak djeteta koje je žrtva bilo kojeg oblika zanemarivanja, eksploatacije ili zlostavljanja, mučenja ili bilo kojeg drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupka ili kazne, ili oružanih sukoba. Takav oporavak i reintegracija treba da se odvija u okolini koja daje potporu zdravlju, samopoštovanju i dostojanstvu djeteta.

Član 40.

1. Države-potpisnice priznaju pravo svakog djeteta koje je navodno prekršilo, ili je optuženo za kršenje krivičnog zakona, da se prema njemu postupa na način u skladu s unapređenjem djetetovog osjećanja dostojanstva i vrijednosti, koji osnažuje dječije poštovanje prema ljudskim pravima i osnovnim slobodama drugih, i koji uzima u obzir dječiju starost i poželjnost dječije reintegracije, kao i dječije preuzimanje konstruktivne uloge u društvu.

2. U tome cilju, i imajući na umu poštovanje relevantnih odredbi međunarodnih instrumenata, države-potpisnice će posebno obezbijediti da:

(a) Nijedno dijete neće biti obijeđeno, optuženo ili ocijenjeno kao prekršilac krivičnog zakona zbog činova ili propusta koji nisu bili zabranjeni nacionalnim ili međunarodnim zakonom u vrijeme kad su bili počinjeni;

(b) Svako dijete koje je obijeđeno ili optuženo da je prekršilo krivični zakon imat će u najmanju ruku sljedeće garancije:

(i) Da će biti smatrano nevinim dok ne bude prema zakonu dokazano da je krivo;

(ii) Da će odmah i direktno biti obaviješteno o optužbama protiv sebe, i ako je to moguće, preko svojih roditelja ili zakonskih staratelja, te da će imati zakonsku i drugu odgovarajuću pomoć u pripremi i izlaganju svoje odbrane;

(iii) Da će se o optužbi odlučiti bez odlaganja od jednog ovlaštenog, neovisnog i nepristranog sudskog tijela ili vlasti na poštenoj raspravi u skladu sa zakonom, u prisustvu zakonske ili druge odgovarajuće pomoći, i da će se, osim ako se bude smatralo da to nije u najboljem interesu djeteta, posebno uzeti u obzir njegova starost ili situacija, kao i njegovih roditelja odnosno zakonskih staratelja;

(iv) Da neće biti prisiljeno da svjedoči ili da prizna krivnju, da će se ispitati svjedoci protiv njega i da će se obezbijediti i učesće i ispitivanje svjedoka u njegovu korist, pod jednakim uslovima;

(v) Ako se smatra da je prekršilo krivični zakon, da će se takva odluka i druge mjere nametnute kao njene posljedice preispitati od strane kompetentnije, neovisne i nepristrasne vlasti ili sudskog tijela u skladu sa zakonom;

(vi) Da će imati slobodan pristup prevodiocu, ako dijete ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava;

(vii) Da će njegov privatni život biti poštovan u svim dijelovima postupka.

3. Države-potpisnice će nastojati da pomognu uspostavi zakona, procedura, vlasti i institucija koje se posebno bave djecom koja su obijeđena, optužena ili je ocijenjeno da su prekršila krivični zakon, i to naročito:

(a) Ustanovljenju minimalne starosti ispod koje će biti smatrano da djeca nisu imala sposobnosti da prekrše krivični zakon;

(b) Gdje god je to odgovarajuće ili poželjno, mjerama postupka prema takvoj djeci bez upuštanja u sudski postupak, ako se potpuno poštuju ljudska prava i zakonska jamstva.

4. Biće dostupne različite uredbe kao što su naredbe o brizi, savjetovanju i nadzoru; savjetovanje; uslovna kazna; usvajanje; obrazovni i stručni programi i druge alternative zatvoru, da bi se obezbijedilo da se sa djecom postupa na način koji odgovara njihovoj dobrobiti, a proporcionalan je i okolnostima i prekršaju.

Član 41.

Ništa u ovoj Konvenciji neće uticati na bilo kakve odredbe koje više pridonose ostvarenju prava djeteta, a mogu biti sadržane u:

- (a) Zakonu države-potpisnice; ili
- (b) Međunarodnom zakonu koji važi za dotičnu državu.

Član 42.

Države-potpisnice se obavezuju da obznane principe i odredbe Konvencije, na odgovarajući i aktivan način, kako djeci tako i odraslima.

Član 43.

1. U svrhu određivanja napretka koji su države-potpisnice postigle u realizaciji obaveza preuzetih u ovoj Konvenciji, ustanoviće se Komitet za prava djeteta koji će imati u tekstu navedene funkcije.

2. Komitet će se sastojati od deset stručnjaka visokog moralnog ugleda i priznate stručnosti na polju kojim se bavi ova Konvencija. Države-potpisnice će izabrati članove Komiteta među svojim građanima i oni će služiti u ličnom svojstvu, uzimajući u obzir jednaku geografsku raspodjelu kao i glavne zakonske sisteme.

3. Članovi Komiteta će biti birani tajnim glasanjem s popisa osoba koje su nominirale države-potpisnice. Svaka država-potpisnica može nominirati jednu osobu među svojim građanima.

4. Prvi izbor Komiteta održat će se ne više od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ove Konvencije, a nakon toga svake druge godine. Najmanje četiri mjeseca prije datuma svakog izbora generalni sekretar

Ujedinjenih nacija će uputiti pismo državama-potpisnicama pozivajući ih da predlože svoje nominacije u roku od dva mjeseca. Generalni sekretar će nakon toga pripremiti listu po abecednom redu svih osoba nominiranih na taj način, naznačavajući države-potpisnice koje su ih nominirale, i predočiti je državama-potpisnicama ove Konvencije.

5. Izbori će se održati na sastancima država-potpisnica koje saziva generalni sekretar u sjedištu Ujedinjenih nacija. Na tim sastancima, na kojima dvije trećine država-potpisnica čine kvorum, osobe izabrane u Komitet bit će one koje dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika država-potpisnica koji su bili prisutni i koji su glasali.

6. Članovi Komiteta se biraju na termin od četiri godine. Oni se mogu reizabrati ako budu ponovo nominirani. Mandat pet članova izabranih po prvim izborima će isteći nakon dvije godin. Odmah nakon prvih izbora, imena tih pet članova, odredit će žrijebom predsjedavajući tog sastanka.

7. Ako neki član Komiteta umre ili podnese ostavku ili izjavi da iz bilo kojeg razloga više ne može vršiti svoje dužnosti u Komitetu, država-potpisnica koja je nominirala tog člana postaviti će drugog stručnjaka, svog građanina, da služi preostali dio termina, ako to Komitet odobri.

8. Komitet će ustanoviti svoja vlastita proceduralna pravila.

9. Komitet će birati svoje funkcionere na period od dvije godine.

10. Sjednice Komiteta će se normalno održavati u sjedištu Ujedinjenih nacija ili na nekome drugom pogodnom mjestu koje Komitet odabere. Komitet će se normalno sastajati jednom godišnje. Trajanje sastanka Komiteta će biti određeno, i ako je potrebno, ponovo određeno, na sastanku država-potpisnica ove Konvencije, pod uslovom da to odobri Generalna skupština.

11. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dat će potrebno osoblje i uređaje da bi Komitet mogao uspješno vršiti svoje funkcije po ovoj Konvenciji.

12. Uz pristanak Generalne skupštine, članovi Komiteta uspostavljenog ovom Konvencijom primat će naknadu iz sredstava Ujedinjenih nacija već prema uslovima i prilikama koje odredi Skupština.

Član 44.

1. Države-potpisnice se obavezuju da će Komitetu slati, preko generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, izvještaje o mjerama koje su donijele, a koje djeluju na prava priznata ovdje i o napretku koji je postignut u uživanju tih prava:

- (a) u roku od dvije godine od stupanja na snagu Konvencije za određenu državu-potpisnicu;
- (b) nakon toga, svakih pet godina.

2. Izvještaji sačinjeni po ovome članu naznačit će činioce i teškoće, ako ih ima, koje su utjecale na stupanj ispunjenja obaveza po ovoj Konvenciji. Izvještaj će takođe sadržavati dovoljno podataka da bi se Komitetu pružilo sveobuhvatno razumijevanje provođenja Konvencije u dotičnoj zemlji.

3. Država-potpisnica koja je podnijela sveobuhvatan prvi izvještaj Komitetu ne mora, u kasnijim izvještajima koji se podnose prema stavu 1(b) ovog člana, ponavljati ranije date osnovne podatke.

4. Komitet može zahtijevati od država-potpisnica daljnje podatke bitne za provođenje Konvencije.

5. Komitet će Generalnoj skupštini preko Ekonomskog i Društvenog savjeta svake dvije godine podnijeti izvještaj o svojim djelatnostima.

6. Države-potpisnice će učiniti svoje izvještaje široko dostupnim javnosti u svojim zemljama.

Član 45.

Da bi se podržalo uspješno provođenje Konvencije i da bi se podstakla međunarodna saradnja na polju koga pokriva Konvencija;

(a) Specijalizirane agencije, Dječiji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF) i drugi organi Ujedinjenih nacija imat će pravo da budu predstavljeni prilikom razmatranja provođenja onih odredbi ove Konvencije koje pripadaju djelokrugu njihovog mandata. Komitet može pozvati specijalizirane agencije, Dječiji fond Ujedinjenih nacija i druga ovlaštena tijela, kada to bude smatrano potrebnim, da daju stručne savjete o provođenju Konvencije u područjima unutar djelokruga njihovog mandata. Komitet može pozvati specijalizirane agencije, Dječiji fond Ujedinjenih nacija i druge organe Ujedinjenih nacija da podnesu izvještaje o provođenju Konvencije na područjima koja spadaju u djelokrug njihovih djelatnosti;

(b) Komitet će dostavljati, ako to bude smatrao potrebnim, specijaliziranim agencijama, Dječijem fondu Ujedinjenih nacija ili drugim ovlaštenim tijelima bilo kakve izvještaje država-potpisnica koji sadrže zahtjeve ili ukazuju na potrebe za tehničkim savjetima ili pomoći, zajedno s eventualnim zapažanjima ili prijedlozima Komiteta o tim zahtjevima ili ukazivanju na potrebe;

(c) Komitet može preporučiti Generalnoj skupštini da traži od generalnog sekretara da preduzme proučavanja određenih predmeta koji se tiču prava djeteta;

(d) Komitet može davati prijedloge i opšte preporuke zasnovane na podacima primljenim u skladu sa članovima 44. i 45. ove Konvencije. Takvi prijedlozi i opšte preporuke prenijet će se dotičnoj državi-potpisnici i o tome će se izvijestiti Generalna skupština, zajedno s primjedbama, ako ih ima, država-potpisnica.

Član 46.

Ova Konvencija će biti otvorena za potpise svih država.

Član 47.

Ova Konvencija je podložna ratifikaciji. Dokumenti o ratifikaciji će se pohraniti kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 48.

Ova Konvencija će ostati otvorena pristupu bilo koje države. Dokumenti o pristupu biće pohranjeni kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 49.

1. Ova Konvencija će stupiti na snagu tridesetog dana nakon dana pohranjivanja dvadesetog dokumenta o ratifikaciji ili pristupu kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

2. Za svaku državu koja ratificira Konvenciju ili joj pristupa nakon pohranjivanja dvadesetog dokumenta o ratifikaciji ili pristupanju, Konvencija će stupiti na snagu tridesetog dana nakon pohranjivanja njenog dokumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 50.

1. Bilo koja država-potpisnica može predložiti amandman i predati ga generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar će nakon toga prenijeti predloženi amandman državama-potpisnicama, s molbom da naznače da li se slažu s konferencijom država-potpisnica da bi se razmotrili prijedlozi i glasalo o njima. U slučaju da, u roku od četiri mjeseca od dana prenošenja amandmana, najmanje jedna trećina država-potpisnica prihvati takvu konferenciju, generalni sekretar će sazvati konferenciju pod okriljem Ujedinjenih nacija. Bilo koji amandman prihvaćen od većine država-potpisnica koje su prisutne i glasaju na konferenciji biće podnesen Generalnoj skupštini na odobrenje.

2. Amandman koji je prihvaćen u skladu sa stavom 1. ovog člana stupit će na snagu kada bude odobren od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija i prihvaćen od dvotrećinske većine država-potpisnica.

3. Kada amandman stupi na snagu, on će biti obavezan za one države-potpisnice koje su ga prihvatile, dok su ostale države potpisnice i dalje obavezane odredbama ove Konvencije i bilo kojim ranijim amandmanima koje su prihvatile.

Član 51.

1. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija primit će i proslijediti svim državama tekst koji sadrži pridržano pravo postavljeno od strane država u vrijeme ratifikacije ili pristupanja.

2. Uslov nespojiv sa ciljem i svrhom ove Konvencije neće biti dopušten.

3. Uslovi se mogu povući u bilo koje doba tako da se takva obavijet pošalje generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija koji će o tome obavijestiti sve države. Takva obavijest će dobiti valjanost s danom kad je primljena od strane Generalnog sekretara.

Član 52.

Država-potpisnica može otkazati ovu Konvenciju pismenim obavještenjem generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Otkazivanje stupa na snagu godinu dana od dana prijema obavijesti od strane Generalnog sekretara.

Član 53.

Određeno je da se ova Konvencija pohrani kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 54.

Original ove Konvencije, čiji su tekstovi na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku podjednako autentični, bit će pohranjen kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Kao svjedoci ovoga, potpisani opunomoćenici, valjano ovlašteni za to od svojih vlada, potpisali su ovu Konvenciju.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima

Države ugovornice ovog Protokola,

podstaknute velikom podrškom Konvenciji o pravima djeteta, pokazujući opštu riješenost u nastojanju za unaprjeđenje i zaštitu prava djeteta,

ponovo potvrđujući da prava djece zahtijevaju specijalnu zaštitu i pozivajući na neprestano poboljšanje položaja djece bez razlike, kao i na njihov razvoj i obrazovanje u uslovima mira i bezbjednosti,

uznemirene zbog štetnog i široko rasprostranjenog uticaja oružanog sukoba na djecu i dugoročnih posljedica koje takav sukob ima na trajan mir, bezbjednost i razvoj,

osuđujući odabiranje djece za ciljeve u situacijama oružanog sukoba i direktne napade na objekte koji su zaštićeni međunarodnim pravom, uključujući mjesta gdje obično boravi znatan broj djece, kao što su škole i bolnice,

konstatujući usvajanje Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, posebno kvalifikovanje regrutacije ili mobilizacije djece koja su mlađa od 15 godina ili korišćenje djece za aktivno učešće u neprijateljstvima u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima kao ratnog zločina,

smatrajući zato da radi jačanja dalje implementacije prava priznatih Konvencijom o pravima djeteta postoji potreba da se poveća zaštita djece od učestvovanja u oružanom sukobu,

konstatujući da je u članu 1. Konvencije o pravima djeteta utvrđeno da je, za potrebe te Konvencije, dijete svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primjenjuje na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije,

uvjerene da će fakultativni protokol uz Konvenciju kojim se podiže strosna granica za regrutovanje lica u oružane snage i njihovo učešće u neprijateljstvima, efikasno doprinjeti sprovođenju principa da će u svim aktivnostima koje se tiču djece, najbolji interesi djeteta biti od prvenstvenog značaja,

konstatujući da je na dvadeset šestoj Međunarodnoj konferenciji Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca u decembru 1995. između ostalog preporučeno da strane u sukobu preduzimaju sve moguće korake kako bi se obezbijedilo da djeca mlađa od 18 godina ne učestvuju u neprijateljstvima,

pozdravljajući jednoglasno usvajanje, u junu 1999, Konvencije br. 182 Međunarodne organizacije rada o zabrani i hitnim akcijama za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada, kojom se, između ostalog, zabranjuje prisilna ili obavezna regrutacija djece radi njihovog iskorišćavanja u oružanom sukobu,

osuđujući s najvećom zabrinutošću regrutaciju, obučavanje i iskorišćavanje, unutar i izvan državnih granica, djece u neprijateljstvima od strane oružanih grupa koje nisu oružane snage države i priznajući odgovornost onih koji regrutuju, obučavaju i koriste djecu u ove svrhe,

podsjjećajući na obavezu svake strane u oružanom sukobu da se pridržava odredaba međunarodnog humanitarnog prava,

naglašavajući da ovaj Protokol nije u suprotnosti sa ciljevima i principima sadržanim u povelji Ujedinjenih nacija, uključujući član 51, i relevantnim normama humanitarnog prava,

imajući na umu da uslovi mira i bezbjednosti, zasnovani na punom poštovanju ciljeva i principa sadržanih u Povelji i poštovanje vežećih instrumenata o ljudskim pravima predstavljaju nezaobilazni faktor za punu zaštitu djece, naročito tokom oružanih sukoba i strane okupacije,

priznavajući posebne potrebe djece koja su zbog svog ekonomskog ili socijalnog statusa ili pola naročito podložna regrutaciji ili iskorišćavanju

u neprijateljstvima u suprotnosti sa ovim Protokolom,

imajući na umu nužnost uvažavanja suštinskih ekonomskih, socijalnih i političkih razloga za uključivanje djece u oružane sukobe,

uvjerene u potrebu jačanja međunarodne saradnje u sprovođenju ovog protokola, kao i fizičke i psihosocijalne rehabilitacije i društvene reintegracije djece koja su žrtve oružanog sukoba,

podstičući učešće zajednice i, naročito djece i djeteta žrtve u širenju informativnih i obrazovnih programa koji se tiču sprovođenja Protokola,

Saglasile su se o sljedećem:

Član 1.

Države ugovornice će preduzeti sve moguće mjere kako bi se obezbijedilo da pripadnici njihovih oružanih snaga koji još nisu navršili 18 godina ne uzimaju direktno učešće u neprijateljstvima.

Član 2.

Države ugovornice će obezbijediti da lica koja još nisu navršila 18 godina ne podliježu obaveznoj regrutaciji u svoje oružane snage.

Član 3.

1. Države ugovornice će podići minimalnu starosnu granicu za dobrovoljnu regrutaciju lica u svoje državne oružane snage u odnosu na onu postavljenu u članu 38, stav 3, Konvencije o pravima djeteta, imajući u vidu principe sadržane u tom članu i priznajući da, u skladu sa Konvencijom, lica mlađa od 18 godina imaju pravo na posebnu zaštitu.

2. Svaka država ugovornica će deponovati obavezujuću izjavu nakon ratifikacije ili pristupanja ovom Protokolu, u kojoj će predvidjeti minimalnu starosnu granicu od koje će biti dozvoljena dobrovoljna mobilizacija u njene državne oružane snage, kao i opis garancija koje je

ona usvojila kako bi se obezbijedilo da takva mobilizacija ne bude prinudna ili prisilna.

3. Države ugovornice koje dozvole dobrovoljnu regrutaciju u svoje državne oružane snage licima mlađim od 18 godina, garantovaće da će kao minimum obezbijediti da:

a) takva regrutacija bude stvarno dobrovoljna

b) takva regrutacija bude sprovedena uz izričiti pristanak roditelja ili zakonskih staratelja tog lica;

c) su ta lica u potpunosti informisana o obavezama koje proizilaze iz takve vojne službe;

d) ta lica obezbijede pouzdan dokaz o svojim godinama prije nego što budu primljena u državnu vojnu službu.

4. Svaka država ugovornica može u bilo kom trenutku da potkrijepi svoju izjavu, upućivanjem obavještenja o tome Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji će obavijestiti sve strane ugovornice. Takvo obavještenje će stupiti na snagu danom prijema od strane Generalnog sekretara.

5. Zahtjev za podizanje starosne granice iz stava 1 ovog člana ne odnosi se na škole kojima rukovode ili su pod kontrolom oružanih snaga države ugovornice, uz primjenu članova 28. i 29. Konvencije o pravima djeteta.

Član 4.

1. Oružane grupe koje nisu oružane snage države, ne bi trebalo pod bilo kojim okolnostima da regrutuju ili iskorišćavaju u neprijateljstvima lica mlađa od 18 godina.

2. Države ugovornice će preduzeti sve moguće mjere da spriječe regrutaciju i iskorišćavanje, uključujući usvajanje neophodnih zakonskih mjera da takve postupke zabrane ili kvalifikuju kao krivično djelo.

3. Primjena ovog člana neće uticati na pravni status bilo koje strane u oružanom sukobu.

Član 5.

Ništa se iz ovog Protokola neće smatrati osnovom za isključivanje odredaba prava države ugovornice ili međunarodnih instrumenata ili međunarodnog humanitarnog prava koje su pogodnije za ostvarivanje prava djeteta.

Član 6.

1. Svaka država ugovornica će preduzeti sve neophodne zakonske, administrativne i druge mjere kako bi se, u okviru njene nadležnosti, obezbijedilo djelotvorno sprovođenje odredaba ovog Protokola.

2. Države ugovornice se obavezuju da principe i odredbe ovog Protokola učine široko poznatim i da ih promovišu putem odgovarajućih sredstava, kako odraslima, tako i djeci.

3. Države ugovornice će preduzeti sve moguće mjere da obezbijede da lica koja su u okviru njene nadležnosti regrutovana i iskorišćavana u neprijateljstvima, u suprotnosti sa ovim Protokolom, budu demobilisana ili na drugi način otpuštena iz vojne službe. Države ugovornice će, kada bude neophodno, takvim licima pružiti svu odgovarajuću pomoć za njihov fizički i psihički oporavak i društvenu reintegraciju.

Član 7.

1. Države ugovornice će sarađivati u sprovođenju ovog Protokola, kao i u spriječavanju svih aktivnosti koje su u suprotnosti s Protokolom, i u rehabilitaciji i društvenoj reintegraciji lica koja su žrtve aktivnosti koje su u suprotnosti s Protokolom, uključujući tehničku saradnju i finansijsku pomoć. Ova pomoć i saradnja će se odvijati uz konsultaciju sa zainteresovanim državama ugovornicama i relevantnim međunarodnim organizacijama.

2. Države ugovornice koje imaju mogućnost da to učine, pružice ovu pomoć kroz postojeće multilateralne, bilateralne ili druge programe ili, između ostalog, kroz dobrotvorni fond koji bi bio ustanovljen u skladu s pravilima Generalne skupštine.

Član 8.

1. Svaka država ugovornica će, u roku od dvije godine nakon stupanja na snagu ovog Protokola za dotičnu državu ugovornicu, podnijeti izvještaj Komitetu za prava djeteta u kome će pružiti sveobuhvatne informacije o mjerama koje je preduzela na sprovođenju odredaba Protokola, uključujući mjere preduzete za sprovođenje odredaba vezanih za učešće i regrutaciju.

2. Nakon podnošenja sveobuhvatnog izvještaja, svaka država ugovornica će u izvještaje koji se podnose Komitetu za prava djeteta, u skladu s članom 44. Konvencije, uključiti i sve druge informacije vezane za sprovođenje Protokola. Druge države ugovornice Protokola podnosiće izvještaj jednom u pet godina.

3. Komitet za prava djeteta može da traži od država ugovornica dodatne informacije koje su bitne za sprovođenje ovog Protokola.

Član 9.

1. Ovaj Protokol je otvoren za potpis svim državama koje su ugovornice ili potpisnice Konvencije.

2. Ovaj Protokol podliježe ratifikaciji ili je otvoren za pristupanje svakoj državi. Instrumenti o ratifikaciji ili pristupanju biće deponovani kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

3. Generalni sekretar, u svojstvu depozitara Konvencije i Protokola, obavijestiće sve države ugovornice Konvencije i sve države koje su potpisale Konvenciju o svakom instrumentu u kome je sadržana izjava u skladu s članom 3.

Član 10.

1. Ovaj Protokol će stupiti na snagu 3 mjeseca nakon deponovanja desetog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

2. Za svaku državu koja ratifikuje ovaj Protokol ili mu pristupi nakon njegovog stupanja na snagu, Protokol će stupiti na snagu mjesec dana nakon datuma deponovanja instrumenta o ratifikaciji ili pristupanja te države.

Član 11.

1. Svaka država potpisnica može da otkáže ovaj Protokol u bilo kom trenutku pismenim obavještenjem upućenim Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji će nakon toga obavijestiti druge države ugovornice Konvencije i sve države koje su je potpisale. Otkazivanje će stupiti na snagu godinu dana nakon datuma prijema obavještenja od strane Generalnog sekretara. Ukoliko, međutim, nakon isteka te godine država koja otkazuje Protokol uđe u oružani sukob, otkazivanje neće stupiti na snagu prije okončanja oružanog sukoba.

2. Takvo otkazivanje neće imati dejstvo u odnosu na oslobađanje Države ugovornice obaveza iz ovog Protokola u pogledu bilo kakvog čina koji se desi prije datuma stupanja na snagu otkazivanja. To otkazivanje takođe ni na koji način neće ići na štetu razmatranju nekog pitanja koje je Komitet o pravima djeteta započeo prije datuma stupanja na snagu otkazivanja.

Član 12.

1. Svaka država ugovornica može da predloži amandman i da ga dostavi Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar će potom proslijediti predloženi amandman državama ugovornicama sa zahtijevom da ukažu da li žele konferenciju država ugovornica u cilju razmatranja i glasanja o prijedlozima. U slučaju da se, u roku od četiri mjeseca od datuma slanja prijedloga najmanje jedna trećina država

ugovornica opredijeli za takvu konferenciju, Generalni sekretar će sazvati Konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Svaki amandman usvojen većinom prisutnih država ugovornica koje su glasale na konferenciji biće podniet na odobrenje Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.

2. Amandman usvojen u skladu sa stavom 1. ovog člana će stupiti na snagu kada ga odobri Generalna skupština Ujedinjenih nacija i kada ga prihvate dvije trećine država ugovornica.

3. Kada amandman stupa na snagu, obavezivaće one države ugovornice koje su ga prihvatile, dok će ostale države ugovornice i dalje biti obavezane odredbama ovog Potokola i bilo kojim ranijim amandmanom koji su prihvatile.

Član 13.

1. Ovaj Protokol čiji su arapski, kineski, engleski, francuski, ruski i španski tekstovi podjednako vjerodostojni, biće deponovan u arhivi Ujedinjenih nacija.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija poslaće ovjerene kopije ovog Protokola svim državama ugovornicama Konvencije i svim državama koje su potpisale Konvenciju.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji

Države ugovornice ovog Protokola,

imajući u vidu da bi, radi daljeg postizanja ciljeva Konvencije o pravima djeteta i sprovođenja njenih odredaba, a posebno člana 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 i 36, bilo prikladno da se prošire mjere koje države ugovornice treba da preduzmu kako bi garantovale zaštitu djeteta od prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije,

imajući takođe u vidu da Konvencija o pravima djeteta priznaje pravo djeteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje djeteta ili bi bio štetan po zdravlje djeteta ili fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj djeteta,

Duboko zabrinute značajnim i rastućim međunarodnim prometom djece u svrhu prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije,

Duboko zabrinute raširenom i kontinuiranom praksom seksualnog turizma, na šta su djeca posebno osjetljiva, budući da ta praksa neposredno podstiče prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju,

Prihvatajući da je jedan broj posebno osjetljivih grupa, uključujući djevojčice, izložen većem riziku seksualnog iskorišćavanja i da su djevojčice neproporcionalno zastupljene među seksualno korišćenima,

Zabrinute zbog sve veće dostupnosti dječje pornografije na Internetu i u drugim tehnologijama u razvoju i pozivajući se na Konferenciju o borbi protiv dječje pornografije na Internetu, održanoj u Beču 1999. godine, a posebno na njen zaključak kojim poziva na univerzalnu inkriminaciju proizvodnje, distribucije, izvoza, prenosa, uvoza,

namjernog posjedovanja i reklamiranja dječje pornografije, i naglašavajući značaj tješnje saradnje i partnerstva između vlada i Internet industrije,

Vjerujući da će ukidanje prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije biti lakše ako se usvoji holistički pristup, uz naglašavanje faktora koji tome doprinose, uključujući nedovoljnu razvijenost, siromaštvo, privredne disparitete, nejednaku društveno-ekonomsku strukturu, nefunkcionalne porodice, nedostatak obrazovanja, migraciju iz sela u grad, diskriminaciju među polovima, neodgovorno seksualno ponašanje odraslih, štetne tradicionalne običaje, oružane sukobe i promet djecom,

Vjerujući isto tako da su potrebni napori na jačanju svijesti javnosti kako bi se smanjila potražnja među potrošačima za prodajom djece, dječjom prostitucijom i dječjom pornografijom i dalje vjerujući u značaj jačanja globalnog partnerstva među svim činiocima i boljeg sprovođenja zakona na nacionalnom nivou,

Konstatujući odredbe međunarodnih pravnih dokumenata relevantnih za zaštitu djece, uključujući Hašku konvenciju o zaštiti djece i saradnji u vezi sa međunarodnim usvojenjem,

Hašku konvenciju o građanskim aspektima međunarodne otmice djeteta, Hašku konvenciju o jurisdikciji, primjenljivom pravu, priznavanju, sprovođenju i saradnji u pogledu roditeljske odgovornosti i mjera za zaštitu djece i Konvenciju Međunarodne organizacije rada br. 182 o zabrani i hitnoj akciji za suzbijanje najtežih oblika dječjeg rada,

Ohrabrene ogromnom podrškom Konvenciji o pravima djeteta kojom se pokazuje široko opredjeljenje koje postoji za unaprijeđenje i zaštitu prava djeteta,

Prihvatajući značaj sprovođenja odredaba Programa akcije za sprječavanje prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije i Deklaracije i Agende za akciju usvojenih na Svjetskom kongresu protiv komercijalne seksualne eksploatacije djece, u Stokholmu od 27. do 31.

avgusta 1996. godine, i drugih relevantnih odluka i preporuka odgovarajućih međunarodnih tijela,

Posvećujući dužnu pažnju značaju tradicija i kulturnih vrijednosti svakog naroda za zaštitu i skladan razvoj djeteta,

Saglasile su se o sljedećem:

Član 1.

Države ugovornice će zabraniti prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju, kao što je predviđeno ovim Protokolom.

Član 2.

U smislu ovog Protokola:

- (a) prodaja djece znači bilo koju radnju ili transakciju kojom bilo koje lice ili grupa lica prebacuje neko dijete nekom drugom za novčanu ili bilo koju drugu naknadu;
- (b) dječja prostitucija znači korišćenje djeteta u seksualnim aktivnostima za novčanu ili bilo koju drugu naknadu;
- (c) dječja pornografija znači bilo kakvo predstavljanje, bilo kojim sredstvom, nekog djeteta uključenog u stvarne ili simulirane eksplicitne seksualne aktivnosti ili bilo kakav prikaz dijelova tijela nekog djeteta koji mogu da izazovu seksualno uzbuđenje.

Član 3.

1. Svaka država ugovornica će obezbijediti da, kao minimum, sljedeće radnje i djelatnosti budu u punoj mjeri obuhvaćene njenim krivičnim ili kaznenim zakonom, bez obzira da li su takva djela izvršena u zemlji ili transnacionalno, odnosno na individualnoj ili organizovanoj osnovi:

(a) U kontekstu prodaje djece kao što je definisano u članu 2:

(i) Nuđenje, isporuka ili prihvatanje, bilo kojim sredstvima, nekog djeteta u svrhu:

- a. seksualne eksploatacije djeteta;

- b. prebacivanja organa djeteta radi ostvarivanja profita;
- c. angažovanja djeteta u okviru prinudnog rada

(ii) Neodgovarajuće navođenje, u svojstvu posrednika, na pristanak da se usvoji neko dijete kršenjem važećih međunarodnih instrumenata o usvajanju;

(b) Nuđenje, dobijanje, nabavljanje ili obezbjeđivanje nekog djeteta za potrebe dječje prostitucije, kao što je definisano u članu 2;

(c) Proizvodnja, distribucija, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaja ili posjedovanje, u gornje svrhe, dječje pornografije kao što je definisana u članu 2.

2. Zavisno od odredaba nacionalnog zakona države ugovornice, isto će važiti i za pokušaj da se počine navedena djela i za saučestvovanje ili učešće u bilo kom od navedenih djela.

3. Svaka država ugovornica će inkriminisati takve nezakonite radnje odgovarajućim kaznama koje uzimaju u obzir njihovu tešku prirodu.

4. Zavisno od odredaba svog nacionalnog zakona, svaka država ugovornica preduzima mjere, tamo gdje je to odgovarajuće, da utvrdi odgovornost pravnih lica za nezakonite radnje utvrđene u stavu 1 ovog člana. Zavisno od pravnih principa države ugovornice, takva odgovornost pravnih lica može biti krivična, građanska ili upravna.

5. Države ugovornice preduzimaju sve odgovarajuće pravne i upravne mjere kako bi obezbijedile da sva lica uključena u usvajanje nekog djeteta postupe u skladu sa važećim međunarodnim pravnim dokumentima.

Član 4.

1. Svaka država ugovornica preduzeće mjere koje mogu biti potrebne kako bi se utvrdila njena nadležnost nad nezakonitim radnjama pomenutim u članu 3, stav 1, kada se nezakonite radnje čine na njenoj teritoriji, brodu ili u avionu registrovanom u toj državi.

2. Svaka država ugovornica može da preduzima mjere koje mogu biti

potrebne kako bi se utvrdila njena nadležnost nad nezakonitim radnjama pomenutim u članu 3, stav 1, u sljedećim slučajevima:

- (a) Kada je navodni prekršilac državljanin te države ili lice koje ima boravište na njenoj teritoriji;
- (b) Kada je žrtva državljanin te države.

3. Svaka država ugovornica takođe preduzima mjere koje mogu biti potrebne kako bi se utvrdila nadležnost nad gore pomenutim nezakonitim radnjama kada je navodni prekršilac prisutan na njenoj teritoriji i ona ga/je ne izruči nekoj drugoj državi ugovornici na osnovu toga što je nezakonitu radnju počinio jedan od njenih državljana.

4. Ovaj Protokol ne isključuje krivičnu nadležnost koja se ostvaruje u skladu sa domaćim zakonom.

Član 5.

1. Smatraće se da su nezakonite radnje iz čl. 3 stav 1 podložne ekstradiciji po svim ugovorima o ekstradiciji koji postoje između država ugovornica i biće uključene kao nezakonite radnje koje podliježu ekstradiciji naknadno zaključenim između njih, u skladu sa uslovima u tim ugovorima.

2. Ako neka država ugovornica koja uslovljava izručenje postojanjem ugovora dobije zahtjev za izručenje od neke druge države ugovornice sa kojom nema ugovor o izručenju, ona može smatrati ovaj Protokol pravnim osnovom za izručenje u pogledu takvih nezakonitih radnji. Izručenje podliježe uslovima predviđenim zakonom zamoljene države.

3. Države ugovornice koje izručenje ne uslovljavaju postojanjem ugovora priznaće takve nezakonite radnje za djela koja povlače izručenje između sebe, zavisno od uslova predviđenih zakonom zamoljene države.

4. Ove nezakonite radnje smatraće se, u smislu izručenja između država ugovornica, kao da su počinjene ne samo na mjestu gde su se dogodile

nego i na teritorijama država od kojih se tražilo da utvrde svoju nadležnost u skladu sa članom 4.

5. Ako se zahtjev za izručenje uputi u pogledu nezakonitih radnji opisanih u članu 3, stav 1 i zamoljena država ugovornica ne izruči ili odbija da izruči prekršioca na osnovu njegovog državljanstva, ta država će preduzeti odgovarajuće mjere da podnese slučaj svojim nadležnim organima u svrhu sudskog gonjenja.

Član 6.

1. Države ugovornice pružaju jedna drugoj najveću mjeru pomoći u vezi sa istražnim radnjama ili krivičnim postupkom, odnosno postupkom za izručenje u vezi sa nezakonitim radnjama navedenim u članu 3, stav 1 uključujući pomoć oko pribavljanja dokaza koji su im na raspolaganju, a neophodni su za postupak.

2. Države ugovornice izvršavaju svoje obaveze po stavu 1 ovog člana u skladu sa bilo kojim ugovorima ili drugim dogovorima o međusobnoj pravnoj pomoći koji mogu da postoje između njih. U odsustvu takvih ugovora ili dogovora, države ugovornice će jedna drugoj pružiti pomoć u skladu sa svojim unutrašnjim pravom.

Član 7.

Države ugovornice će, zavisno od odredaba njihovog nacionalnog prava:

(a) Preduzimati mjere da obezbijede oduzimanje i konfiskaciju, već prema pogodnosti, sljedećeg:

(i) robe, kao što su materijali, sredstva i druge instrumentalije koje se koriste da bi se počinile ili omogućile nezakonite radnje i u okviru ovog Protokola;

(ii) sredstava ostvarenih u ovim nezakonitim radnjama;

(b) Djelovati po zahtjevima neke druge države ugovornice za oduzimanje ili konfiskaciju roba ili sredstava pomenutih u podstavu (a) (i) i (ii);

(c) Preduzimati mjere koje imaju za cilj zatvaranje, privremeno ili trajno, prostorija korišćenih da bi se počinile takve nezakonite radnje.

Član 8.

1. Države ugovornice će usvojiti odgovarajuće mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava radnji zabranjenih ovim Protokolom u svim fazama krivičnog pravosudnog procesa, naročito:

(a) priznavanjem ugroženosti djece žrtava i prilagođavanjem postupaka da bi se priznale njihove posebne potrebe, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka;

(b) obavještanjem djece žrtava o njihovim pravima, njihovoj ulozi i obimu, vremenskom rasporedu i napredovanju postupka i razmatranju njihovih slučajeva;

(c) dopuštanjem da se u postupku u kom su ugroženi njihovi lični interesi prezentiraju i razmotre gledišta, potrebe i preokupacije djece žrtava, na način koji je u skladu sa pravilima nacionalnog procesnog prava;

(d) obezbjeđivanjem odgovarajućih službi podrške djeci žrtvama tokom čitavog pravnog procesa;

(e) zaštitom, kada je to odgovarajuće, privatnosti i identiteta djece žrtava i preduzimanjem mjera u skladu sa nacionalnim pravom kako bi se izbjeglo nepodesno širenje informacija koje bi mogle dovesti do identifikovanja djece žrtava;

(f) obezbjeđivanjem, u odgovarajućim slučajevima, bezbiječnosti djece žrtava, kao i bezbiječnosti njihovih porodica i svjedoka koji svjedoče u njihovo ime, od zastrašivanja i odmazde;

(g) Izbjegavanjem nepotrebnog odlaganja razmatranja slučajeva i izvršavanja naloga ili uredbi o davanju obeštećenja djeci žrtvama.

2. Države ugovornice će obezbijediti da neizvijesnost u pogledu stvarne starosne dobi žrtve ne spriječi pokretanje krivičnog postupka, uključujući istražne radnje usmjerene na utvrđivanje starosne dobi žrtve.

3. Države ugovornice će obezbijediti da u postupanju od strane sistema krivičnog pravosuđa, sa djecom žrtvama nezakonitih radnji opisanih u

ovom Protokolu, najbolji interes djeteta bude prioritet.

4. Države ugovornice preduzeće mjere kako bi obezbijedile odgovarajuću obuku, posebno pravnu i psihološku obuku, za lica koja rade sa žrtvama nezakonitih radnji zabranjenih prema ovom Protokolu.

5. Države ugovornice će, u odgovarajućim slučajevima, usvojiti mjere kako bi zaštitile bezbjednost i integritet lica i/ili organizacija uključenih u spriječavanje i/ili zaštitu i rehabilitaciju žrtava takvih nezakonitih radnji.

6. Ništa se u ovom članu neće tumačiti tako da izazove predrasude ili da bude nesaglasno sa pravima optuženog na pravično i nepristrasno suđenje.

Član 9.

1. Države ugovornice usvojiće ili jačati, sprovoditi i širiti zakone, upravne mjere, socijalnu politiku i programe kako bi spriječile nezakonite radnje na koje se ovaj Protokol odnosi. Posebna pažnja poklanjaće se zaštiti djece koja su posebno osjetljiva na takvu praksu.

2. Države ugovornice jačaće svijest u široj javnosti, uključujući i djecu, kroz informisanje pomoću odgovarajućih sredstava, obrazovanje i obuku o preventivnim mjerama i štetnim efektima nezakonitih radnji na koje se ovaj Protokol odnosi. Pri ispunjavanju svojih obaveza shodno ovom članu, države ugovornice ohrabriće učešće zajednice i, posebno djece i djece žrtava, u takvim programima informisanja i obrazovanja i obuke, i na nacionalnom nivou.

3. Države ugovornice preduzimaće sve izvodljive mjere u cilju obezbjeđivanja svake odgovarajuće pomoći žrtvama takvih nezakonitih radnji, uključujući njihovu punu socijalnu reintegraciju i njihov kompletan fizički i psihološki oporavak.

4. Države ugovornice obezbijediće da sva djeca žrtve nezakonitih radnji opisanih u ovom Protokolu imaju pristup odgovarajućim postupcima

kako bi bez diskriminacije tražila obeštećenje od pravno odgovornih subjekata.

5. Države ugovornice preduzeće odgovarajuće mjere koje imaju za cilj da efikasno zabrane proizvodnju i rasturanje materijala u kojima se reklamiraju nezakonite radnje opisane u ovom Protokolu.

Član 10.

1. Države ugovornice preduzeće sve potrebne korake da ojačaju međunarodnu saradnju multilateralnim, regionalnim i bilateralnim dogovorima za sprječavanje, otkrivanje, istragu, gonjenje i kažnjavanje lica odgovornih za djela koja uključuju prodaju djece, dječju prostituciju, dječju pornografiju i turizam radi seksa sa djecom.

Države ugovornice će isto tako unaprijediti međunarodnu saradnju i koordinaciju između svojih državnih organa, nacionalnih i međunarodnih nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija.

2. Države ugovornice će unaprijediti međunarodnu saradnju kako bi pomogle djeci žrtvama u njihovom fizičkom i psihološkom oporavku, socijalnoj reintegraciji i povratku u domovinu.

3. Države ugovornice će unaprijediti i jačati međunarodnu saradnju kako bi se pozabavile ključnim uzrocima, kao što su siromaštvo i nerazvijenost, koji doprinose podložnosti djece na prodaju, dječju prostituciju, dječju pornografiju i turizam radi seksa sa djecom.

4. Države ugovornice koje su u položaju da to urade obezbjeđuju finansijsku, tehničku ili drugu pomoć kroz postojeće multilateralne, regionalne, bilateralne ili druge programe.

Član 11.

Ništa u ovom Protokolu neće uticati na bilo koje odredbe koje su djelotvornije za ostvarivanje prava djeteta a koje mogu biti sadržane u:

(a) zakonu neke države ugovornice,

(b) međunarodnom pravu koje je na snazi u odnosu na tu državu.

Član 12.

1. Svaka država ugovornica će, u roku od dvije godine od stupanja na snagu ovog Protokola u odnosu na tu državu ugovornicu, podnijeti izvještaj Komitetu za prava djeteta sa sveobuhvatnim informacijama o mjerama koje je preduzela na sprovođenju odredaba Protokola.

2. Nakon podnošenja sveobuhvatnog izvještaja svaka država ugovornica uključice u izvještaje koje podnosi Komitetu za prava djeteta, u skladu sa članom 44 Konvencije, sve dodatne informacije u pogledu sprovođenja ovog Protokola. Ostale države ugovornice Protokola podnosiće izvještaj svakih pet godina.

3. Komitet za prava djeteta može da traži od država ugovornica dodatne informacije relevantne za sprovođenje ovog Protokola.

Član 13.

1. Ovaj Protokol otvoren je za potpisivanje bilo kojoj državi koja je strana ugovornica Konvencije ili koja ju je potpisala.

2. Ovaj Protokol podliježe ratifikaciji i otvoren je za pristupanje bilo kojoj državi koja je strana ugovornica Konvencije ili koja ju je potpisala. Instrumenti ratifikacije ili pristupanja deponuju se kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 14.

1. Ovaj Protokol stupa na snagu tri mjeseca nakon deponovanja desetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.

2. Za svaku državu koja ratifikuje ovaj Protokol ili mu pristupi nakon njegovog stupanja na snagu, Protokol će stupiti na snagu mjesec dana od datuma deponovanja njenog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 15.

1. Bilo koja država ugovornica može otkazati ovaj Protokol u bilo kom trenutku slanjem pismenog obavještenja Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji će nakon toga obavijestiti druge države ugovornice Konvencije i sve države koje su Konvenciju potpisale. Otkaz će stupiti na snagu godinu dana od datuma kada Generalni sekretar primi obavještenje.

2. Ovakav otkaz neće imati efekat oslobađanja države ugovornice njenih obaveza po ovom Protokolu u odnosu na bilo koju nezakonitu radnju koja se dogodi prije datuma stupanja na snagu toga otkaza. Takav otkaz, isto tako, ni na koji način neće prejudicirati razmatranje bilo kog pitanja koje je u toku, a koje Komitet za prava djeteta već bude razmatrao prije datuma stupanja na snagu ovog otkaza.

Član 16.

1. Bilo koja država ugovornica može da predloži izmjenu i dopunu i da je dostavi Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Nakon toga, Generalni sekretar šalje predloženu izmjenu državama ugovornicama sa molbom da navedu da li su za konferenciju država ugovornica u svrhu razmatranja i glasanja o prijedlozima. U slučaju da je, u roku četiri mjeseca od datuma takvog obavještenja, najmanje jedna trećina država ugovornica za takvu konferenciju, Generalni sekretar sazvaće konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Svaka izmjena i dopuna koju usvoji većina prisutnih država ugovornica koje glasaju na konferenciji biće podnijeta Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija na odobrenje.

2. Izmjena i dopuna usvojena u skladu sa stavom 1. ovog člana stupiće na snagu kada je odobri Generalna skupština i države ugovornice usvoje dvotrećinskom većinom.

3. Kada izmjena i dopuna stupi na snagu, ona će biti obavezujuća za države ugovornice koje je budu prihvatile, dok će ostale države ugovornice još uvijek obavezivati odredbe ovog Protokola i sve ranije izmjene i dopune koje su one prihvatile.

Član 17.

1. Ovaj Protokol čiji su tekstovi na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom podjednako vjerodostojni, biće deponovan u arhivi Ujedinjenih nacija.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija proslijediće ovjerene kopije ovog Protokola svim državama ugovornicama Konvencije i svim državama koje su Konvenciju potpisale.

Fakultativni protokol o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima djeteta

Države ugovornice ovog Protokola,

Smatrajući da, u skladu sa principima proklamovanim u Povelji Ujedinjenih nacija, priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih pripadnika ljudske zajednice predstavlja osnovu slobode, pravde i mira u svijetu.

Napominjući da države potpisnice Konvencije o pravima djeteta (u daljem tekstu „Konvencija“) priznaju prava koja su njom dodijeljena svakom djetetu u okviru njihove nadležnosti bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira na rasu, boju, pol, jezik, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili društveno porijeklo, imovinski status, invalidnost, rođenje ili drugi status djeteta ili njegovog ili njenog roditelja ili zakonskog staratelja.

Potvrđujući univerzalnost, nedjeljivost, međuzavisnost i međupovezanost svih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Potvrđujući i status djeteta kao subjekta prava i kao ljudskog bića sa dostojanstvom i sposobnostima koje se razvijaju.

Priznajući da posebni i zavisni status djece im može stvoriti realne poteškode u traženju pravnih lijekova zbog kršenja njihovih prava,

Imajući u vidu da će sadašnji Protokol ojačati i dopuniti nacionalne i regionalne mehanizme kojima se djeci omogućava da podnose pritužbe zbog kršenja njihovih prava,

Prepoznajući da bi najbolji interes djeteta trebalo da bude primarni element koji je potrebno poštovati u traženju pravnih lijekova za kršenje prava djeteta, i da bi dati pravni lijekovi trebalo da obuhvate potrebu za

postupcima koji su prilagođeni djeci na svim nivoima,

Podstičući države ugovornice da razviju adekvatne domaće mehanizme kojima bi se omogućilo da dijete čija su prava prekršena ima pristup efektivnim pravnim lijekovima na nivou države,

Podsjećajući na važnu ulogu koju domaće institucije koje se bave ljudskim pravima i ostale značajne specijalizovane institucije, koje imaju mandat da promovišu i štite prava djeteta, mogu imati u toj oblasti,

Smatrajući da bi, radi ojačavanja i dopunjavanja takvih domaćih mehanizama i radi daljeg unapređenja implementacije Konvencije i, gdje je to primjenljivo, Fakultativnih protokola uz Konvenciju koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju i učešću djece u oružanim sukobima, bilo prikladno da se omogući Komitetu za prava djeteta (u daljem tekstu „Komitet“) da vrši funkcije propisane ovim Protokolom,

Saglasile su se o sljedećem:

OPŠTE ODREDBE

Nadležnost Komiteta za prava djeteta

Član 1.

(1) Država članica ovog Protokola priznaje nadležnost Komiteta kao što je propisano ovim Protokolom.

(2) Komitet neće vršiti svoju nadležnost u pogledu Države članice ovog Protokola za pitanja koja se tiču kršenja prava propisanih određenim instrumentom čija data država nije članica.

(3) Komitet neće primati podneske koji se tiču države koja nije članica ovog Protokola.

Opšti principi kojim se Komitet rukovodi u svom radu

Član 2.

U vršenju funkcija koje su mu dodijeljene ovim Protokolom, Komitet će se rukovoditi principom rada u najboljem interesu djeteta. Takođe će uvažavati prava i stavove djeteta, stavove djeteta kojima se daje dužni značaj u skladu sa uzrastom i zrelošću djeteta.

Pravilnik o radu

Član 3.

(1) Komitet će usvojiti pravilnik o radu koji će se poštovati u vršenju funkcija koje su mu dodijeljene ovim Protokolom. Pri tome, Komitet će, naročito, imati u vidu član 2 ovog Protokola kako bi se garantovali postupci koji su prilagođeni djetetu.

(2) Komitet će unijeti u svoj pravilnik o radu zaštitne mjere kako bi se spriječilo manipulisanje djetetom od strane onih koji postupaju u njegovom ili njenom interesu i može odbiti da ispita bilo koji podnesak za koji smatra da nije u najboljem interesu djeteta.

Mjere zaštite

Član 4.

(1) Država članica će preduzeti adekvatne mjere kako bi obezbijedila da pojedinci koji su pod njenom nadležnošću nisu podvrgnuti kršenju bilo kojeg ljudskog prava, zlostavljanju ili zastrašivanju kao posljedica podnesaka ili saradnje sa Komitetom u skladu sa ovim Protokolom.

(2) Identitet bilo kog pojedinca ili grupe pojedinaca se ne smije javno otkrivati bez njihove izričite saglasnosti.

POSTUPAK DOSTAVLJANJA I RAZMATRANJA PODNESAKA

Pojedinačni podnesci

Član 5.

(1) Podnesci se mogu dostavljati od strane pojedinca ili grupe pojedinaca ili u ime pojedinca ili grupe pojedinaca, u okviru nadležnosti države članice, koji tvrde da su žrtve kršenja od strane države članice bilo koje od prava propisanih u bilo kojem od sljedećih instrumenata a čija je data država članica:

(a) Konvencije;

(b) Fakultativnog protokola uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji;

(c) Fakultativnog protokola uz Konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima.

(2) Kada se podnesak dostavlja u ime pojedinca ili grupe pojedinaca, to se mora vršiti uz njihovu saglasnost osim ukoliko autor može opravdati postupanje u njihovo ime bez takve saglasnosti.

Privremene mjere

Član 6.

(1) U bilo kojem trenutku nakon prijema podneska i prije donošenja odluke o osnovanosti predmeta, Komitet može poslati datoj državi članici zahtjev za hitno reagovanje kojim se traži da data država članica preduzme takve privremene mjere koje su neophodne u izuzetnim okolnostima kako bi se izbjeglo nanošenje nepopravljive štete žrtvi ili žrtvama navodnih kršenja.

(2) Kada Komitet postupi po svom nahođenju u skladu sa stavom 1 ovog člana, to ne podrazumijeva utvrđivanje dopuštenosti ili odluke o osnovanosti podneska.

Dopuštenost

Član 7.

Komitet će odbaciti podnesak u slučajevima kada:

- (a) je podnesak anonimn;
- (b) podnesak nije u pisanoj formi;
- (c) podnesak sadrži zloupotrebu prava na dostavljanje takvih podnesaka ili kada nije u skladu sa odredbama Konvencije i/ili Fakultativnih protokola uz Konvenciju;
- (d) je isto pitanje već ispitano od strane Komiteta ili je ispitano ili se ispituje u okviru nekog drugog postupka međunarodne istrage ili rješavanja;
- (e) nisu iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi. To pravilo ne važi u slučajevima gdje se primjena pravnih lijekova neopravdano odugovlači ili vjerovatno neće dovesti do djelotvornog rješenja;
- (f) je podnesak očito neosnovan ili nije dovoljno obrazložen;
- (g) su se činjenice koje su predmet podneska desile prije stupanja na snagu ovog Protokola za datu državu potpisnicu, osim ukoliko su se date činjenice nastavile nakon tog datuma;
- (h) podnesak nije dostavljen u roku od jedne godine nakon iscrpljenja domaćih pravnih lijekova, osim u slučajevima gdje autor može dokazati da nije bilo moguće da se podnesak dostavi u datom vremenskom roku.

Dostavljanje podnesaka

Član 8.

(1) Osim ukoliko Komitet smatra neki podnesak nedopuštenim bez upućivanja datoj državi članici, Komitet će u tajnosti u najkraćem roku datoj državi članici skrenuti pažnju na svaki podnesak koji mu je dostavljen u skladu sa ovim Protokolom.

(2) Država članica podnosi Komitetu pisano objašnjenje ili izjavu kojom se pojašnjava dato pitanje i pravni lijek, ako postoji, koji je obezbijedila. Država članica podnosi svoj odgovor u najkraćem roku a najdalje u roku od šest mjeseci.

Mirno rješavanje

Član 9.

(1) Komitet će ustupiti svoje kancelarije datim stranama radi postizanja mirnog rješavanja predmeta na osnovu poštovanja obaveza propisanih Konvencijom i/ili Fakultativnim protokolima uz Konvenciju.

(2) Dogovorom o mirnom rješavanju koji je postignut pod okriljem Komiteta zatvara se razmatranje podneska u skladu sa ovim Protokolom.

Razmatranje podnesaka

Član 10.

(1) Komitet razmatra podneske koji su primljeni u skladu sa ovim Protokolom u najkraćem roku, odnosno cijelu dokumentaciju koja mu je podnešena, pod uslovom da je ova dokumentacija dostavljena stranama na koje se odnosi.

(2) Komitet će držati zatvorene sastanke kada razmatra podneske primljene u skladu sa ovim Protokolom.

(3) U slučaju kada su zatražene privremene mjere, Komitet će ubrzati razmatranje podnesaka.

(4) Kada razmatra podneske o navodnim kršenjima ekonomskih, socijalnih ili kulturnih prava, Komitet mora razmotriti opravdanost koraka koje je preduzela država članica u skladu sa članom 4 Konvencije. Pri tome, Komitet će imati u vidu da država članica može usvojiti niz mogućih političkih mjera za implementaciju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava u Konvenciji.

(5) Nakon razmatranja podneska, Komitet, bez odlaganja, dostavlja svoje stavove o podnesku, zajedno sa preporukama, ako ih ima, stranama na koje se on odnosi.

Prpratna procedura

Član 11.

(1) Država članica će uzeti u obzir stavove Komiteta, zajedno sa njegovim preporukama, ako ih ima, i podnijeti Komitetu pisani odgovor, koji obuhvata i sve mjere koje su preduzete i predviđene u skladu sa stavovima i preporukama Komiteta. Država članica podnosi svoj odgovor u najkraćem roku a najdalje u roku od šest mjeseci.

(2) Komitet može pozvati državu članicu da podnese dalje informacije o svim mjerama koje je država članica preduzela kao odgovor na njegove stavove ili preporuke ili sprovođenje dogovora o mirnom rješavanju, ako postoji, uključujući ono što Komitet smatra adekvatnim, u naknadnim izvještajima države članice u skladu sa članom 44 Konvencije, članom 12 Fakultativnog protokola uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji ili članom 8 Fakultativnog protokola uz Konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima, gdje je prikladno.

Komunikacija između država

Član 12

(1) Država članica ovog Protokola može, u bilo kojem trenutku, izjaviti da priznaje nadležnost Komiteta da prima i razmatra podneske u kojima neka država članica tvrdi da neka druga država članica ne ispunjava svoje obaveze u skladu sa bilo kojim od instrumenata čija je ona država članica:

(a) Konvencijom;

(b) Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji;

(c) Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima.

(2) Komitet neće primati podneske koji se tiču neke države članice koja nije dala takvu izjavu ili podneske od države članice koja nije dala takvu izjavu.

(3) Komitet će ustupiti svoje kancelarije datim državama članicama radi postizanja mirnog rješavanja predmeta na osnovu poštovanja obaveza propisanih Konvencijom i Fakultativnim protokolima uz Konvenciju.

(4) Izjavu iz stava 1 ovog člana države članice deponuju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, koji dostavlja iste kopije drugim državama članicama. Izjava se može povući u bilo kojem trenutku obavještanjem generalnog sekretara. Takvo povlačenje ne utiče na razmatranje bilo kojeg pitanja koje je predmet podneska već dostavljenog u skladu sa ovim članom; dalji podnesci bilo koje države članice neće biti primljeni u skladu sa ovim članom nakon što generalni sekretar primi obavještenje o povlačenju izjave, osim ukoliko data država članica da novu izjavu.

POSTUPAK ISPITIVANJA

Postupak ispitivanja za ozbiljna ili sistematska kršenja

Član 13.

(1) Ako Komitet primi pouzane informacije koje ukazuju na ozbiljna ili sistematska kršenja prava propisanih Konvencijom ili Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji ili učešću djece u oružanim sukobima od strane neke države potpisnice, Komitet će pozvati datu državu članicu da sarađuje u ispitivanju informacija i, u tu svrhu, da podnese zapažanja bez odlaganja u vezi sa datim informacijama.

(2) Uzimajući u obzir sva zapažanja koja mogu biti podnesena od strane date države članice, kao i sve ostale pouzdane informacije koje su mu dostupne, Komitet može imenovati jednog ili više svojih članova da sprovedu ispitivanje i hitno podnesu izvještaj Komitetu. Kada to odobri i da saglasnost država potpisnica, ispitivanje može obuhvatiti i posjetu njenoj teritoriji.

(3) Takvo ispitivanje se vrši u tajnosti, a od države potpisnice će se tražiti saradnja u svim fazama postupka.

(4) Nakon utvrđivanja nalaza takvog ispitivanja, Komitet bez odlaganja dostavlja te nalaze državi potpisnici na koju se odnose, zajedno sa svim komentarima i preporukama.

(5) Država članica mora, u najkraćem roku a najdalje u roku od šest mjeseci od prijema nalaza, komentara i preporuka koje je dostavio Komitet, podnijeti svoja zapažanja Komitetu.

(6) Nakon završetka takvog postupka u pogledu ispitivanja koja je izvršena u skladu sa stavom 2 ovog člana, Komitet može, nakon konsultacija sa datom državom članicom, odlučiti da u svoj izvještaj u skladu sa članom 16 ovog Protokola uvrsti kratak pregled rezultata postupka.

(7) Svaka država članica može, pri potpisivanju ili potvrđivanju ovog Protokola ili pristupanja istom, izjaviti da ne priznaje nadležnost Komiteta koja je propisana ovim članom u pogledu prava koja su navedena u nekim ili svim instrumentima koji su nabrojani u stavu 1 ovog člana.

(8) Svaka država članica koja je dala izjavu u skladu sa stavom 7 ovog člana može, u bilo kojem trenutku, povući ovu izjavu obavještanjem generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Prateće aktivnosti nakon postupka istrage

Član 14.

(1) Komitet može, ako je potrebno, nakon završetka roka iz člana 13 stav 5, ovog Protokola, pozvati datu državu članicu da je obavijesti o mjerama koje su preduzete i predviđene kao odgovor na ispitivanje sprovedeno u skladu sa članom 13 ovog Protokola.

(2) Komitet može pozvati državu članicu da podnese dalje informacije o svim mjerama koje je država članica preduzela kao odgovor na ispitivanje sprovedenu u skladu sa članom 13 ovog protokola, uključujući ono što Komitet smatra adekvatnim, u naknadnim

izvještajima države članice u skladu sa članom 44 Konvencije, članom 12 Fakultativnog protokola uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji ili članom 8 Fakultativnog protokola uz konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima, gdje je prikladno.

ZAVRŠNE ODREDBE

Međunarodna pomoć i saradnja

Član 15.

(1) Komitet može dostaviti, uz saglasnost države članice na koju se to odnosi, specijalizovanim agencijama, fondovima i programima i drugim nadležnim organima Ujedinjenih nacija svoje stavove ili preporuke koje se tiču podnesaka i ispitivanja koje ukazuju na potrebu za stručnim savjetom ili pomoći, zajedno sa zapažanjima i sugestijama date države članice, ako postoje, o tim stavovima ili preporukama.

(2) Komitet takođe može datim organima skrenuti pažnju, uz saglasnost date države članice, na sva pitanja koja proizilaze iz podnesaka razmatranih u skladu sa ovim Protokolom koja ima mogu biti od pomoći prilikom odlučivanja, svaki u okviru svoje nadležnosti, o korisnosti međunarodnih mjera koje mogu doprinijeti u pružanju pomoći državam članicama u postizanju napretka u sprovođenju prava prepoznatih u Konvenciji i/ili Fakultativnim protokolima uz Konvenciju.

Izvještaj Generalnoj skupštini

Član 16.

U svoj izvještaj koji podnosi Generalnoj skupštini svake dvije godine u skladu sa članom 44 stav 5 Konvencije, Komitet unosi kratak pregled svojih aktivnosti u skladu sa ovim Protokolom.

Širenje informacija o fakultativnom protokolu

Član 17.

Svaka država članica se obavezuje da će objelodaniti i rasprostraniti ovaj Protokol i olakšati pristup informacijama o stavovima i preporukama

Komiteta, naročito u pogledu pitanja koja se tiču države članice, adekvatnim i aktivnim sredstvima i u formatima dostupnim i odraslima i djeci, uključujući lica sa invaliditetom.

Potpisivanje, potvrđivanje i pristupanje

Član 18.

(1) Ovaj Protokol je otvoren za potpisivanje svakoj državi koja je potpisala, potvrdila ili pristupila Konvenciji ili bilo kojem od dva prva Fakultativna protokola uz Konvenciju.

(2) Ovaj Protokol podliježe potvrđivanju od strane svake države koja je potvrdila ili pristupila Konvenciji ili bilo kojem od dva prva Fakultativna protokola uz Konvenciju. Instrumenti potvrđivanja se deponuju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

(3) Ovaj Protokol je otvoren za pristupanje svakoj državi koja je potvrdila ili pristupila Konvenciji ili bilo kojem od dva prva Fakultativna protokola uz Konvenciju.

(4) Pristupanje se postiže deponovanjem instrumenta pristupanja kod generalnog sekretara.

Stupanje na snagu

Član 19.

(1) Ovaj Protokol stupa na snagu tri mjeseca nakon deponovanja desetog instrumenta potvrđivanja ili pristupanja.

(2) Za svaku državu koja potvrdi ovaj Protokol ili koja mu pristupi nakon deponovanja desetog instrumenta potvrđivanja ili instrumenta pristupanja, ovaj Protokol stupa na snagu tri mjeseca nakon datuma deponovanja sopstvenog instrumenta potvrđivanja ili pristupanja.

Kršenja koja nastanu nakon stupanja na snagu

Član 20.

(1) Komitet ima nadležnost jedino u pogledu kršenja od strane države članice bilo kojih prava propisanih u Konvenciji i/ili u prva dva Fakultativna protokola uz Konvenciju koja nastanu nakon stupanja na snagu ovog Protokola.

(2) Ako neka država postane članica ovog Protokola nakon njegovog stupanja na snagu, obaveze date države prema Komitetu će se odnositi samo na kršenja prava koja su propisana u Konvenciji i/ili u prva dva Fakultativna protokola uz Konvenciju koja nastanu nakon stupanja na snagu ovog Protokola za datu državu.

Izmjene i dopune

Član 21.

(1) Svaka država članica može predložiti izmjene i dopune ovog Protokola i podnijeti ih generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar saopštava sve predložene izmjene i dopune državama članicama uz zahtjev da obavijeste da li se slažu sa održavanjem sastanka država članica radi razmatranja i donošenja odluke o predlozima. U slučaju da se, u roku od četiri mjeseca od datuma takvog saopštenja, najmanje jedna trećina država članica složi sa takvim sastankom, generalni sekretar će sazvati sastanak pod okriljem Ujedinjenih nacija. Svaku izmjenu i dopunu usvojenu od strane većine od dvije trećine država članica koje su prisutne i glasaju generalni sekretar podnosi Generalnoj skupštini radi odobrenja i, nakon toga, svim državama članicama radi prihvatanja.

(2) Izmjena i dopuna usvojena i odobrena u skladu sa stavom 1 ovog člana stupa na snagu trideset dana nakon što broj deponovanih instrumenata prihvatanja dostigne dvije trećine broja država članica na dan usvajanja izmjene i dopune. Nakon toga, izmjena i dopuna stupa na snagu za svaku državu članicu trideset dana nakon deponovanja

sopstvenog instrumenta prihvatanja. Izmjena i dopuna je obavezujuća samo za one države članice koje su je prihvatile.

Otkaz

Član 22.

(1) Svaka država članica može otkazati ovaj Protokol u bilo kojem trenutku pismenim obavještenjem generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Otkaz stupa na snagu godinu dana nakon datuma kada generalni sekretar primi obavještenje.

(2) Otkaz neće uticati na dalju primjenu odredbi ovog Protokola na svaki podnesak koji je dostavljen u skladu sa čl. 5 ili 12 ovog Protokola ili na svaku istragu u skladu sa članom 13 ovog Protokola prije datuma stupanja na snagu otkaza.

Depozitar i obavještenje od strane generalnog sekretara

Član 23.

(1) Generalni sekretar Ujedinjenih nacija je depozitar ovog Protokola.

(2) Generalni sekretar obavještava sve države o:

- (a) potpisivanjima, potvrđivanjima i pristupanjima ovom Protokolu;
- (b) datumu stupanja na snagu ovog Protokola i svim izmjenama i dopunama u skladu sa članom 21 ovog Protokola;
- (c) svim otkazima u skladu sa članom 22 ovog Protokola.

Jezici

Član 24.

(1) Ovaj Protokol, čiji su tekstovi na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom ruskom i španskom jeziku jednako vjerodostojni, se deponuje u arhivi Ujedinjenih nacija.

(2) Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dostavlja ovjerene primjerke ovog Protokola svim državama.